Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0001-6

Te 1956
8

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0002-1

2

FALSA TALMUDIS DIVINITAS

profligata

A

CASP. CALVOERIO

IUDAICOGERMANICE

---

seorsum recudi curauit

IO. HENR. CALLENBERG

Halæ, in typographia instituti iudaici

CIↃ IↃCC XXXV.

2

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0003-7

Lectori christiano
S. P.

QUanquam inter alia antiquitatis monumenta suo fructu minime carent pandectæ talmudicæ, negari tamen nequit, vel sola præpostera illarum tractatione iudæorum mentes auocari ab inquisitione doctrinæ salutaris, in scriptis propheticis propositæ, atque ineptissimis aduersus illam placitis præmuniri. Huic malo ut pro viribus medeamur, separatim inlucem proferimus, quæ eodem fine Caluœrius scripsit. Deum vero inuocamus, ut ipse diuino lumine irretitos extricet animos, ac præparet rerum conuersioni, de qua hæc leguntur Friderici Balduini verba: *apparet itaque, d. Paulum vaticinari de illustri quadam conuersione iudæorum, quorum magna pars ante nouissimum diem messiam agnoscet, & ad christianorum fidem sese aggregabit: quod vaticinium etsi impletum nondum est, non tamen dubitamus, quin suum certo habiturum sit euentum; tempus soli Deo notum est, ideo mysterium nobis est. Halæ, d.* II. *Iun.*

CIϽ IϽCC XXXV.

שאלות
פון דעם תלמוד
נדפס בשנת תצ"ה

שאלה א׳

וואש איז דער תלמוד פֿיר איין ספֿרי קאנשט דוא איר זאלכֿש וואול זאגן:

תשובה· עש איז אין דעם הויבט וועשן ניקש אנדרש אלז איין בגריף אונ׳ צוזאמן פֿאשונג דער יודישן רעכֿטי· זוא וואול וואש דיא גייסטליכֿי אלז וועלטליכֿי זאכֿן בטריפֿט· דא שפרעכֿן נון דיא יהודים· עש זייא דיז ספֿרי· אדר דיא זאכֿן· דיא דארין שטין· משה פֿון ה׳ אויף דעם בערג סיני גאופֿנבארט ווארדן· דען אלז משה בייא דעם יהוה זיך יומים מ׳ ולילה מ׳ אויף דעם בערג אויף געהאלטן· דא האב משה דעם זעלבן ניט אליין דיא געשריבנה תורה· וועלכֿי אין דעם חמישה תורה פֿר צייכֿנט איז· גזאגט· זונדרן ער האב אים דיא רעכֿטי ערקלערונג אונ׳ פֿר שטאנד מיט אלן אום שטענדן פֿום געשריבנן גזעץ געגבן·

אונ׳ ווייטר אויש גלעגט· אויך בפֿולן· משה
זאלט יוס מיינה זולכי ערקלערונג ניט טריפֿטליך
אויף שרייבן· אונ׳ גאיין בקאנט מאכן· זונדרן
מונרט אליין דעם יהושע איינרליך אונ׳ גלייכזאם
הייאליך אינש אור זאגן· דיזר זאלט עש ווייטר
אויפֿגבארן דען ע׳ זקנים· דיא זאלטן עש ווייטר
אויף דיא נאך קומן איינרליך פֿארט פֿפֿלאנצן·
עש האב פֿון רעטט וועגן משה· אלז ער פֿום
בערג הערראב קומן· צוואר דיא תורה· זאס
גשריבן ווערדן זאלט· אין דיא ה׳ ספֿרים
טריפֿטליך פֿר פֿאזט· אבר דיא געטליכי ער
קלערונג אונ׳ בזונדרי הלכות העט ער דעם
יהושע אליין גאזפֿגבארט· פֿון יהושע· מרד וויא
דמ״בם שפריכט· פֿון משה זעלבשט זייא דיז
סוד קומן אויף דיא ע׳ זקנים· פֿון דענן אויף
אירי נאך פֿולגר אים זאט אונ׳ בית דין·
אונ׳ פֿולגנדש אויף דיא נביאים ראשונים
ואחרונים· פֿון דענן אויף עזרה אונ׳ אויף דיא
אנשי כנסת הגדולה· אויך דאש סנהדרין אונ׳
חכאים· פֿון דיזן אויף דיא ראבינן אונ׳
תנאים· זוא פֿור אונ׳ נאך דעם חורבן אין דענן
טולן אונ׳ גריכטן דעש יודישן לאנדש גלעבט
אונ׳ גלערט האבן· פֿון דיזן זייא עש קומן
אויף דיא אמורים· וועלכי זיך אין הענן טולן
אונ׳

אונ׳ גריכטן צו בבל אויף הילטן· אלזו דיזי
מענר· זאגן דיא יהודים· העטן פֿון גזעצט
צו גזעצט דאס גהייאי אונ׳ אינדליכי גזעצן
פֿון דעם בערג סיני העהר· אלז איינן טיירן
אונ׳ פֿר בורגנן שאץ· גאר זורגפֿעלטיג בוואהרט·
נאך דעם עס אבר מיט דעם יודישן וועזן
מיאר סליאר ווארדן· אונ׳ זיא נון זאלטן פֿעליג
אויש דעם יודישן לאנד אין אלי וועלט פֿון דען
רויארן פֿר טריבן ווערדן· זא האט ר׳ יהודה
הנשי בית דין· זונשט גנאנט רבינו הקדוש·
גזעהן· דס עס מיט דער גהייאן מסורה אונ׳
קבלה ניט מער ווערד אן געהן· האב פֿון
דעטט וועגן אום דאס יאר קריסטי ק״צ אין
דען טאגן דער קייזר אנטונינוס אונ׳ קומודוס
דיא ווייזשטן ראבינן צו זאמן גפֿורדרט· אירי
וואָרט גהערט· דיא הין אונ׳ וידר פֿר
שטרייטי לערן· דאר אויף דיא תלמידים דאש
לימוד דער אבות אויף גשריבן· צו זאמן גטראגן·
אונ׳ פֿולגינרט דיא אינדליכי לערן אונ׳ דינין
מיט מיין ווילגונג דבית דין וחכמים· אין איין
ספר פֿר פֿאזט· וועלכט ער משנה דאש
אנדרי אדר וידר הולטי גזעצן גנענט· ענט
ווערד וויל עס זייא דאס אנדרי גזעצן אונ׳
לער· וועלכי הטם רעם משה אויף דעם
בערג

בערג סיני· דא ער אים דאש געשריבני געזעץ
אויש געלערנט האבי· גאופגבארט· אדר דיא
וויל גאט דא צו מאל· נאך דעם ער דאש
געזעץ· זוא געשריבן זאלט ווערדן· משה פאר
גזאגט· פון נייאן דיז געזעץ ווידר הולט· אונ׳
איבר איין יעדש געבוט איינה ערקלערונג
געגעבן· אהר וויל רבי יהודה דאש יעניגי·
וואש ביז העהר פון דען חכמים אין געריכטן
אונ׳ שולן וואר איינדליך געלערט אונ׳ געזעצט·
ער נון אער פון נייאן פאר זיך גנואן· אונ׳ עש
אין טריפש געבראכט· דש אלזוא דיז ספר
אין אן זעהן דעש געשריבן ערשטן אלטן געזעצש
משה· זייא דאש אנדרי אונ׳ נייאי געשריבני
געזעץ· וויא דען זונשט דאש געשריבני געזעץ
משה ווערט גנענט תורה הראשונה שבכתב·
דיא משנה אבר אדר תלמוד תורה שבעל פה:
עש איז אבר דיא משנה פר פערטיגט· וויא
עש ר׳ אברהם מנחם אונ׳ אברבנאל רעכנן·
בשנת לבריאת עולם ג תת״קמט לשטרות
ת״ק להתפסקת הנבואה תק״ל· נאך דער
קריסטן רעכנונג בשנת מולדת לישוע משיח
ית״ק״צ· אין דען טאגן דער קייזר אנטונינוס
אונ׳ קוורוס:

שאלה ב׳

איך קאן דאש · זאו דוא גזאגט · ניט שלעכט
הין פֿר ווערפֿן · דוך איכט איך היא פֿון עט
וואט אויט דען ראבינן זעלבשט הערן:

תשובה · ראט הלכות עולם טפריכֿט היא
פֿון פרק א׳ אלזוא · וכוימות משה וכו׳ פֿון
דען טאגן משה ע״ה · וועלכֿר דאט גזעץ פֿון הטי׳
זעלבשט אויך דעם בערג סיני פה אל פה עם
פֿאנגן · ביט אויך אונזרן הייליגן לעריר (יהודה)
איז קיין ספֿר פֿום אינדליכֿן גזעץ גטריבן ·
דיזט אבר וואר אין ישראל דיא גוואונהייט
אונ׳ איין גזעץ · דיא קלוגן מענר עמפֿינגן
עט איינר פֿון דעם אנדרן · אונ׳ לערנטן דורך
איינן אינדליכֿן אונטר ריכֿט דיא זאלונגן · גלייך
וויא זיא דיא זעלבי עמפֿאנגן האטן · עט
וואר אירן תלמידים פֿר גענט · זאלכֿי זאלונגן
מיט גוויטן צייכֿן אן צו מערקן · אונ׳ דא מיט
זיא ניט איכֿטן פֿיל דא פֿון פֿר געזן · עט אויך
צו טרייבן. זיא הילטן עט אבר הייאליך · אונ׳
היזן עט דאט בוך דער פֿר בורגנן זאכֿן ·
דיזי גוואונהייט איז גבליבן · ביט דער פריטטר
מיט דעם אורים ותומים קואן · וועלכֿר זיינם
גאט דינטי מיט וויזהייט אונ׳ פֿאורכֿט דער
זינדי: דיזר איז גזוען אונזר הייליגר אונ׳

אויף ריכֿטיגר לערר וכו׳ וועלכֿם גאט גנאד אונ׳ גונשט בייא דעם אנטונינוס צו וועגן גבראכֿט וכו׳ דער זעלבי האט אן גפֿאנגן מיט זיינם בית דין אונ׳ מיט איין וויליגונג דער חכֿמים · וועלכֿי צו זיינר צייט לעבטן · איין בוך דער זאמלונג · וועלכֿי אויף דעם בערג סיני גלערט ווארן · צו טרייבן · זיך פֿרלאזנד אויף דען פסוק · (תהלים קי״ט קכ״ו) עס איז צייט דא · דש דער הער ווירקי אונ׳ טואי · האט דער האלבן דיא זעלבי צו זאמן גרופֿן אונ׳ זיא פֿר זאמלט · וועלכֿי צו זעלכֿר צייט אין דען אינרליכֿן זאמלונגן אויפֿס בעסטי ער פֿארן ווארן · זעלכֿר גשטאלט זיין אלי ווייזן צו זאמן קומן · דש זיא דיא גזעץ גאטס לערטן · עס בראכֿטי דעשט וועגן איין יעדר הער פֿאר · וואס ער געהערט האט דורך דיא אינרליכֿי פֿורט פפֿלאנצונג ביס פֿון משה הער · אונזרם פֿור טרעפֿליכֿן לערר · וועלכֿר אין פֿריד רואט · זעלכֿר גשטאלט האט אונזר הייליגר לערר אלי זאמלונג גשריבן · זא וואל דיא יעניגי · וועלכֿי דורך אל גמיינן בייא פֿאל אן גנומן · אלז אויך דיא יעניגי · אין וועלכֿן דיא קלוגי מענר און מיינט ווארן · אונ׳ ער האט איין יעדן לעריר · דער זעלכֿי מיינונג האטי · מיט נאמן גנענט ·

געגנט· אויש דיזן אזן האט ער געאכט דאש בוך משנה מיט איינר קורצן אונ׳ ריינן שרייב ארט:

שאלה ג׳

וואש איז וייטר געשעהן נאך פר פערטיגונג דער משנה:

תשובה· דאש ספר יוחסין שרייבט· נאך דעם טויט רבינו הקדוש· (וועלכר דיא משנה געאכט)· איז דער אויברשטי דער שולן געוועזן רבי חנינא בר חמא· זייני חברים זיין געוועזן רב ושמואל· רב האט געאכט דאש ספרא וספרי· אום דיא גרינדי דער משנה צו ערקלערן· רבי הושעיה ובר קפרא האבן געאכט ברייתות· אבר רבי יוחנן האט געאכט דען תלמוד ירושלמי· עטוואן ש׳ שנים נאך דעם חורבן: וויא וואול רא״בם אין דער הקדמה אויף דאש יד חזקה דיזש אן גפירטי עטוואש אנדרשט פאר שטעלט· וועלכר אויך דיא תוספתא· וועלכי דינט צור ערקלערונג דער משנה. דעם רבי חייא· דאש לאח דוד אבר דעם רבי נחמיה אונ׳ דעם בר קפרא צו שרייבט:

שאלה ד״

וואש איז היר אויף פערנר געשעהן:

תשובה· נאך דער משנה דעס רבי יהודה זאמט דען ערקלערונגן· זאס אים לאנר יהודה אין דיא משנה גשריבן· אונ׳ אלזוא נאך דעם ערשטן הויפט טייל דעס תלמוד· האט רב אשי איין הויפט דער הוכן שול צו סורא אין בבל אן גפאנגן דיא גמרא· אלז איינה הויפט ערקלערונג אין דיא משנה· אונ׳ אלזוא אויף דען אנדרן הויפט טייל דעס בבלונשן תלמוד· צו שרייבן· אום דאס יאר קרישטי תס"ז· און גפער קע"ח שנים נאך דער משנה· אלז אבר רב אשי· אים יאר קרישטי תע"ב שטארב· האבן זייני נאך פולגר אים מאמפט מרמר אונ׳ זיין חברי· מר רב אשי זון· דאז מיט פורט גפארן· אונ׳ דיא ארבייט עטוואן איינר האלב ע"ג שנות פול בראכט· און גפער אים יאר נאך ישוע משיח געבורט ת"ק שנים· אונ׳ נאך פר פערטיגונג דער משנה שי"א שנים· רא"בק שרייבט אים אן גלוגן מקום· רבה אשי האב דען בבלונשן תלמוד גשריבן· און גפער ת׳ יאר נאך חורבן· אונ׳ ק׳ שנים נאך דעם ירושלמשן תלמוד· מינט גאיין איז צו מערקן· דז דאס לאנג דור מיט עלליכן רבנין· אין דען יארן דער פר פערטיגונג דעס תלמוד ל׳ יאר ווייטר אין דיא לייט היניין זעלט

זעלט אלז אנדרי ראבינן· אונ׳ זיין אלזוא
דיא יהודים אויך אין דיזם שטיק ניט איבר
אל איינס· דיז איז היא בייא ניט צו פֿר
געזן· דש הספר לדינים פֿון קייזר יושטיניאנוס·
זוא דיא קרישטן האבן· אונ׳ דער תלמוד·
בנאהרט צו איינר צייט פֿול קואן הערפֿאר
קאמן· ענט ווערדר אויש געטליכר פֿיגונג· אדר
דש עש איינר דעם אנדרן האט נאך געמאכט :

שאלה ה׳

וויא ווערט דער בבֿלוניש תלמוד אב געטיילט:
תשובה· ער בגרייפֿט אין זיך ששה
סדרים· דאש איז זעכש אורדנונגן אדר הויפט
טייל· דיזי הויפט טיילי אדר סדרים ווערדן
ווידר אב געטיילט אין ס״ג מסיכתות אדר
ביכר· דיא מסיכתות אבר אונ׳ אלזוא דער
גאנצי תלמוד בגרייפֿט אין זיך תק״כד פרקים
אדר קאפיטל· דא דען איין יעדש קאפיטל
ווידרום זייני געוויסי אב טיילונג האט:

שאלה ו׳

האלטן דען דיא יהודים דען תלמוד הוך :
תשובה· אלר דינגש· זיא ציהן דען זעלבן
אלן ביכרן אין דער וועלט פֿור· יוא דעם
מקרא זעלבשט· נאך דעם בקאנטן שפריך
ווארט· דאש דען ראבינן מיאר אויך דער

זוגן טוועבט׳ התלמוד המקדש אין למעלה ממנו׳ איבר דען הייליגשטן תלמוד איז ניקט׳ אול׳ אבר אמל׳ נמשלה המקרא כמים והמקרא כיין׳ והש״ס כקונדיתון׳ נמשלה התורה כמלח והמשנה כפילפלין׳ והש״ס בשמים׳ עס איז גלייך דיא שריפט דעם וואסר׳ אול׳ דיא משנה דעם ויין׳ דער תלמוד אבר איינס גווירצטן ויין׳ דיא שריפט איז גלייך דעם זאלץ׳ דיא משנה דעם פפעפר׳ אול׳ דער תלמוד דעם גווירץ׳ דארום שפריכט דער תלמוד אין בבא מציעא דף ל״ז העוסקים במקרא מידה ואינה מידה׳ במשנה מידה ונוטלין עליה שכר׳ גמרא אין לך מידה גדולה כזו׳ וועלכי פלייזיג זיין אין דער שריפט׳ דאס איז איינה טוגנד׳ אדר קיינה טוגנד׳ אדר קיין זונדרליך וועדק׳ ווער פלייזיג איז אין דער משנה׳ דאס איז איינה טוגנד׳ אול׳ עמפפאנגן דריבר לון׳ ווער אבר אין דער גמרא פלייזיג איז׳ דאס איז דוך קיינה טוגנד אדר ווערק זוא גרויש אלז דאס׳ פון דעסט וועגן איז בייא דען ראבינן דיזר שפרוך גמיין׳ בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה׳ איין זון׳ גיב מער אכט אויף דיא ווארט דער שרייבר (אדר וויזן) אלז אויף דיא ווארט

וואָרט דער תורה׃ וואָס איז זאָגט וואָנדר׃ זיא ליהן יוא דיא קלאָגן אָלט פֿעטר דענן נביאים פֿור׃ נאָך דעם אויס שפרוך דעט תלמוד ירושלמי אין ברכות׃ רבא אמר׃ תדע לך׃ שדברי סופרים חביבים מדברי נביאים׃ דאָס איז׃ רבא האָט גזאָגט׃ דוא זאָלט וויסן׃ דש דיא וואָרט דער טרייבר אָן אוטיגר זיין אָלז דיא וואָרט דער פּרופֿעטן׃ וויא זיא דען דורך געהענדט זאָגן׃ הכמים עדיפים מנביאים׃ דיא אָלטן וויזן זיין בעטר דען דיא פּרופֿעטן׃ דאָרום שפּרעכן זיא אין דעם בוך חזקוני דף צ״ד ההולק על רבי כחולק על השכינה׃ והמאמין בדברי החכמים כמאמין בשכינה׃ ווער זיינם לער מייסטר לו ווידר איז׃ דער איז אָלז ווען ער לז ווידר ווער דער געטליכן מאַיעסטעט. אוֹ ווער גלויבט דען וואָרטן דער וויזן׃ איז אָלז דער גלויבט דער געטליכן שכינה׃ פֿון דעסט וועגן הייסט עס אין עירובין דף כ״א כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה׃ איין איקליבר׃ דער איבר טריט דיא וואָרט דער טריפֿט גלערטן׃ דער איז שולדיג דעם טויטס׃ עס קואָט דאַ הער׃ דש ווען דער תלמוד אוֹ דיא ראַבינן איין אַנדר נוך זוא האָרט אוֹ

 לייטליך

דיטליך ווידר טפרעכן· דש מן דוך דא ווידר ניט רעדן דארף· זונדרן אלי ביידי איינונג פור גאטש ווארט האלטן מוס· מין מסכת עירובין שטיט· דש זיך דיא ביידן הוך בריאטן טון הילל אונ׳ שמאי איבר איינה פראג בייא דיא דרייא יאר איט איין אנדר געטטריטן· דא האב זיך דיא היאלישי שטים (דיא בת קול) דא לאזן געלעגט אונ׳ געזאגט· אלו ואלו דברי אלהים חיים· זוא וואל דיזי אלז יעני זיין ווארט דעס לעבנדיגן גאטש· זיין עס ניט דרייטטי ווארט· וועלכי רש״י דארף מין זיינס פירוש איבר הדברים י״ז על פי התורה וגו׳ טרייבן· לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל· אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל· ועל שמאל שהוא ימין וכו׳ רוא זאלט נוט וויכן פון דעס ווארט· וועלכש זיא דיר אן לייגן· ווערד זור רעכטן נוך זור לינקן· אוב שון געזאגט ווערט דיר פון דער רעכטן· דש זיא זייא דיא לינקי· אונ׳ פון דער לינקן· דש זיא דיא רעכטי זייא וכו׳:

שאלה ז׳

וואו העער קומט עס דען· דש זיא זוא גרוש אויף דען תלמוד האלטן:

תשובה: עס איז שון ברירט· זיא טפרעכן

דאש גשריבנה וואורט זייא און דייטליך · און
פֿול קומן · אונ׳ רעדי נייארט אין גמיין · דעשט
וועגן האב השי׳ למשה אויף דעם בערג סיני
דאש רעכטי פירוש אונ׳ ערקלערונג דער
תורה איט אלן אונק שטענדן אונ׳ בזונדרן
זאלונגן · וועלכי אין דיזר גשריבנן תורה נייארט
אין גמיין ענט האלטן זיין׳ גגעבן · אונ׳ דיזש
זייא דער תלמוד · קבלה והלכה למושה מסיני ·
דיא לער אונ׳ אינדליכש גזעצן פֿום בערג סיני
הער · דאש רעכטי ליכט · טמוק · קלייד ·
פֿון פירונג אונ׳ גרונד דעש דונקלן בלוטן אל
גמיינן אונ׳ און פֿול קומנן גשריבנן גזעלש ·
עש זייא אלזום דער תלמוד איינה גוויזי און
פֿעלבארי צו זאמן פֿאזונג · זום וואול דעש
וועלטליכן אלז גייסטליכן רעכטש · ר׳ בכי
שפליכש דעם נאך אין כד הקמח דף צ״ז
וששה סדרים אלו הם תורה שבעל פה · כי עיקר
התורה היא תורה שבעל פה · שאין תורה
שבכתב יכולת להתבאר · כי אם ע״י תורה
שבע״פ · דאש איז טייטש · דיא זעקש סדרים
דעש תלמוד זיין דאש אינדליכי גזעץ · דען
דער גרונד דער תורה איז דאש אינדליכי
גזעץ · וייל קיין גזעץ זום גשריבן · קאן ער
קלערט ווערדן · אלז נייארט דורך דאש אינדליכי
גזעץ ·

גזעצן · דער זונסט געלערטי שפאנישי ראביני ר׳ משה מקוצי טייאט זיך ניט אים ספר מצוות גדול צו טרייבן · לולי כי ניתן פירוש לתורה בעל פה · היתה כל התורה כסמיות ועוורין · כי המקראות שוברין וסותרין זה את זה וכו׳ ווען ניט געגעבן ווער דיא ערקלערונג דער תורה · דאס אינדלישי געזעץ · ווירדי דאס גאנץ פינסטרניס אונ׳ בלינדהייט זיין · ווייל דיא טריפט ווידר זיך זעלבסט אין · אונ׳ מיט איין אנדר שטרייטיט · זוא טרייבט פון דעסט וועגן ר׳ יצחק מקורביל אים בוך עמודי גולה דף ל״ג · אל תחשוב · כי עיקר התורה בכתב · כי אדרבה עיקרה אותה שבעל פה · ועל תורה שבעל פה נכרת ברית · כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית · והן אוצרו של הקב״ה · גדענק ניט · דס דער גרונד זייא דאס געזעץ · דאס געשריבן איז · ווייל היין קיגן דער גרונד דעס זעלבן איז דאס אינדלישי געזעץ · אונ׳ אויך דאס אינדלישי געזעץ איז געמאכט דער בונד · ווייא געשריבן איז · דען אויף דען אונד · אדר אויף דיזי ווארט האב איך געמאכט מיט דיר דען בונד · אונ׳ דיזס איז דער שאטז דעס הוך געלובטן גאטס:

שאלה ח׳

עס איז איר ליב· דש דוא איר דיזא זונסט
פר וואורני זאך פון תלמוד נאמליך דייטליך
האשט ערקלערט· איך זעה אבר אויש אן
גפירטן גאר וואול· דש וויל דיזא זאך זא שטיט·
דש דער שטרייט· וועלכן דיזא קריסטן אונ
יהודים פון אן פעלבארקייט דעס תלמוד אונטר
איין אנדר האבן· פור אלן דינגן ערשט איזי
אויש גמאכט ווערדן· איינשט דוא דאש ניכט:
תשובה· עס איז פריילך דעם אלזוא·
וויא דוא גזאגט· דען וואש וואלט עש
ווערדן· ווען דער יהודי אן אונטרלאז וואלט
דען קריסטן דען תלמוד ענטגיגן זעלן· דער
קריסט אבר וואלט דען תלמוד פר ווערפן·
אלזוא קענט יוא אין דער הויפט זאך ניקש
אויש גמאכט ווערדן· דארום אונז דיזר פור
שטרייט פור אלן דינגן ערשט אב גטאן ווערדן:
לז דעם זוא פראגט אמן בילך אין איינר
זולכן וויכטיגן זאך נאך דעם גרונד· דען
ווען אמן איינן פאלאשט בויען וויל· זוא זולט
אמן פור אלן דינגן דען גרונד· פיל מער
אונז דאש גשעהן אין גלויבנש זאכן· דא דער
נשמה איביגי מנוחה דארויף שטיט:

שאלה ט׳

וואס האבן דען דיא יהודים פֿור אומדות
אונ׳ גרינדי· עס איז יוא וואונדרליך· דוא
האסט אובן גזאגט· דס דער תלמוד אין זיך
בגרייפֿי ס״ג ביכר אונ׳ תק״כד פרקים אדר
קאפיטל· אונ׳ גלייך וואול זאל אין איינם
זא גרוסן מעכֿטיגן בוך אלס· אלס וואס דא
רין שטיט· אונ׳ דיא ראבינן גזאגט האבן·
דאס זאל אלס פֿום אנפֿאנג ביס לום ענד·
פֿום גרעססן ביס לום קליינסטן· אלזא אויף
דעם בערג סיני פֿון גאט איין גגעבן אונ׳
גזאגט זיין· אונ׳ זאל אלזוא אלס אלס אין
דיזם בוך געטליכֿי ווארהייט· ליכֿט אונ׳ רעכֿט
זיין· ווארליך· היא מוז איין גוטר· יוא
גוואלטיגר יסוד אונ׳ גרונד זיין· איה מאן
זולכֿס גלויבן קאן· אדר דארף· וואס האבן
דען דיא יהודים פֿור איינן גרונד איינס זולכֿן
גרוסן ווערקס· דאס זיא פֿיר געבן פֿון דעם
תלמוד:

תשובה· זיא וואלן עס ערסטליך בווייזן
אויס שמות כ״ב ויאמר י״י אל משה וגו׳·
דאריבר האט דער תלמוד אין ברכות דף ה׳
פֿאלגנדי גדאנקן· מאי דכתיב ואתנה לך לוחות
האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם·
לוחות

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0020-1

לוחות אלו עשרת הדברות· והתורה זה מקרא· והמצוה זו משנה· אשר כתבתי· אלו נביאים וכתובים· להורותם זה גמרא· מלמד שכלם נתנו למשה בסיני· וואס מין דאס· וואס גשריבן איז· אונ׳ איך וויל דיר געבן דיא טאפלן דעט שטיינט· אונ׳ דיא תורה וגו׳· לוחות דאס זיין דיא צעהן גבוט· והתורה דיז איז דאס מקרא· והמצוה דאס איז דיא משנה· אשר כתבתי דיא איך אויף גשריבן האב· דאס זיין דיא נביאים וכתובים· להורותם דיז איז דיא גמרא· דיזט לערט אונז· דש אלס זולכש גגעבן איז אויף דעם בערג סיני:

שאלה י׳

וואס ענט פערטיטט דוא היר אויף:

תשוב׳· דאס זאגט צוואר דער תלמוד דא הער· אונ׳ צווארט זייני סאצונגן פעסט צו מאכן· אבר וויל דער תלמוד זעלבסט גשטיט אין סנהדרין פרק א׳· דש דער רוח הקודש נאך דעם טויט דער לעצטן פראפעטן פון ישראל גנומן זייא· ווער וויל זולכש זוא פורט דעם תלמוד· ווען ער פון זיך זעלבר איין צייגניס אב לעגט· צו גלויבן· בפרט דא דער תלמוד אין אן גפירטער ער קלערונג דיא צעהן

שעהן גבוט · דאש גזעץ · דיא משנה · דיא
פרופעטן · דיא פזאלאן · דיא גארא גאר און
אורדנטליך דורך איין אנדר ווירפט · ווירד אלי
אורדנונג דער לייט · דארין דיזי ביכר גשריבן
זיין · להפך איז דער פסוק קלאר · עט האט
ביט הער משה דעם פאלק ישראל דאש גזעץ
גאטט · זוא ער איינן פור געהאלטן · אין איין
ספר גשריבן · אונ אויך דאש גשריבני גזעץ
איינן בריתֿ אונ בונד צווישן גאט אונ דעם
פאלק געאכט · דא איט אבר דיזש איינן
דעשטווא גרעזרן נאך דרוק האבן איפטי ·
פודרדט הטי' משה אויף דעם בערג · ער
שרייבט זעלבשט אין דיא שטיינרני לוחותֿ דיא
עשרת הדברות · אונ גאב דיזן בפעל אן משה.
קום הער אויף צו איר אויף דעם בערג · אונ
בלייב דא זעלבשט · דש איך דיר געב שטיינרני
טאפלן אונ גזעץ אונ גבוט · אונ וואר דיא
איך גשריבן האב · דיא דוא זיא לערן זאלשט:
היא לייכטיט צו העלים טאג הער אויש · דש
הטי' זעלבשט היא רעדי פון דער גשריבנן
תורה · ווערכי ער איט זיין אייגן פינגרן
אין דיא שטיינרני טאפלן גשריבן האט ·
וואס זיין דאש אנדרשט פור אלוותֿ אונ גבוטי ·
אלז דיא שעהן גבוטי · הין קיגן שטיט יוא
איט

איט קיינם וואורט וואס פון דער אשנה גארא
אדר אנדרן און געשריבנן געזעצן· דיא אשה
דעם יהושוע· אדר דען ע׳ זקנים הייאליך
אופן באחן זאלטי:

שאלה י״א

וואס ברויכן זיא וייטר פור איין בעוויזטום:
תשובה· זיא וואלן עס בעוויזן אויס דען וואורטן
שמות ל״ד· דא דער הער לו אשה אויף דעם
בערג סיני שפריכט· כתב לך את הדברים
האלה· כי על פי הדברים האלה כרתי אתך
ברית ואת ישראל· שרייב דיר דיזי וואורטי·
וייל נאך דעם אונד דיזר וואורט האב איך
געאכט דען בונד איט דיר אונ׳ איט ישראל:
דא זאגן זיא· עס שטיא יוא דא זעלבסט
על פי· נאך דעם אונד דיזר וואורטי וגו׳:

שאלה י״ב

וואס ענטפערטט דוא היר אויף:
תשובה· איך וואנדרט זום הוכשטן· דס
דיזי לייט אויף דיא בידי וואורטיך על פי
דאט גרושי גבייד אירש תלאור אויף בויאן
וואלן· האבן דען נון דיא וואורט איין פי
אדר אונד· אדר וועגן במדבר כ״ו געזאגט
ווערט· על פי הגורל· נאך דעם אונד דעט
לוויט זאלשט דוא דאט ערב טיילן· פאלגט

דען דארוים׳ דאש אלז האב איינן אונד׳ אדר
רט צו מטה צייטן זייא איין צוויפֿאכט אלז גוועזן׳
מיינט דאש זייא גוואורפֿן וואורדן׳ דאש אנדר
האב איינן אונד גהאבט אונ׳ גרעדיט׳ אדר
צוק ווענגיגשטן זייא עש ניט גוואורפֿן׳ זונדרן
נייארט איט דעם אונר אויש גשפרוכֿן וואדרן׳
זאלט עש אויך וואול ניט׳ ווען גאט איין
וואלכֿט בעל פה העט פֿר שטיאן וואלן׳ עש
אלז דען הייזן איזן׳ ניט פה הדברים זונדרן
דברי פי׳ ניט דער אונר דער וואורט׳ זונדרן
דיא וואורט דעם אונרט: דוך גזעלט׳
וויא׳ ווען דער טעם דיזר ווער׳ על פי
הדברים האלה׳ נאך אויש זאג אדר אין האלט
דיזר וואורט האב איך איינן בונד איט דיר
גמאכֿט׳ וויא דען ניקט געיינרט אין דער
שריפֿט אונ׳ בייא דען ראבינן איזי׳ אלז רט
דיא ווערטר על פי פֿר דולמעטשט ווערדן׳
אין האלט׳ נאך אן ווייזונג דיזר וואורט אדר
טריפֿט וכו׳ זאל דיזט אדר יענט גטעהן׳
אבר וואש בראוך עש זולך דקדוק׳ הטי׳
טפריכֿט יוא אויש דריקליך׳ מטה זאל דיא
דבֿרים דיא וואורט׳ דיא איק גאט אויף דעם
בערג סיני אופֿן באורט׳ טרייבן׳ ווארום׳
דען נאך זאלכֿן גטריבנן וואורטן האב גאט
איינן

איין בונד מיט משה אונ׳ מיט דעם פֿאלק גמאכֿט· זא װארן אלזא דיא װארט· נאך װעלכֿן גאט איין בונד מיט ישראל האט אויף גריכֿט· גשריבני דבֿרים אדר װארטי· װאש װארן עש אבר פֿור גשריבני דבֿרים· עש זאל אן איינם אנדרן אורט אויש דען ראבינן דאר גטאן װערדן· דש דורך דיא דבֿרים אין דער תורה זונדרליך פֿר שטאנדן װערדן· עשרת הדברים· דאש איז· דיא צעהן װארט אדר גבאט· אונ׳ דיז שטיט קלאר אים פֿאלגנדן פסוק· ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים· אונ׳ ער שריב אויף דיא טאפֿלן זאלכֿן בונד דיא צעהן װארט· װאש קאן קלערר זיין· אונ׳ װאו איז היא דיא תורה שבעל פה· זא מיט בלושן װארטן מיט דעם מונד אליין· אן שריפֿט געגעבן איז:

שאלה י״ג

װאו הער װאלן זיא פֿערנר איר תורה שבעל פה· זא משה אויף דעם בערג סיני עמפֿאנגן האבן זאל· בװייזן· אונ׳ װאו הער װיסן זיא· דש אויף דעם בערג סיני זאלכֿש צװישן גאט אונ׳ משה פֿור גאנגן איז· אונ׳ דש אלזא גאט אלדא דען תלמוד דעם משה האב גאופֿן בארט:

תשובה· זיא שפרעכֿן· דער תלמוד זאגט

עס יזא· אלייןן ריז איז עבן דיא פראג·
אוב דער תלמוד אויף דעם בערג סיני גמאכט
זייא· וואו הער ווערט וואכט בוויזן· דא
מיט· דש עס דער תלמוד זאגט· עס איז
אלז וועז דוא פור גריכט דורך לייגן דייני און
שולד בווייזן זאלטישט· אונ׳ דוא וואלטישט
זעלבשט לייג פֿון דיר זיין· אול טפרעכן·
איך זאג עס יזא זעלבשט· וויא קאן דען
דער תלמוד· דא פֿון זיינם אורטפרונג אויש
גזאגט· אוב׳ אוב ער לאשה אויף דעם בערג
סיני הייאליך גזופֿן בארט זייא· גפֿראגט
ווערט· פֿון אים זעלבשט לייגן:

שאלה י״ד

יזא· ספרעכן דיא יהודים· עס זאגן דאש
אויך דיא ראבינן זעלבשט און דעם תלמוד·
זיא האבן עס פֿון אירן אייטערן אול ראבינן
עמפֿאנגן· אונ׳ דיא זאגן· זיא האבן עס
וייטר פֿון אירן אייטערן· אונ׳ זוא פֿורט אן
ביס לו דען פרופֿעטן· אונ׳ זוא גאר ענדליך
ביס אן משה· דא פֿון· זאגן זיא· האבן
זיא עט עמפֿאנגן· וואש איז דא פֿון לו האלטן:
תשובה· עס איז לו פֿר וואונדרן· דש און
אבר מאל איין זולך וויכטיג גבייר אויף זוא
איינן טלעכטן אונ׳ און גוויסן גרונד סעלן וויל·
דען

דען ערשטליך איז דעם ניט זוא · דט די ראבינן
אין דעם תלמוד זיך פֿון איינם אויף דען אנדרן
ביט אויף די קבלה פֿון משה עמפֿאנגן ·
ברופֿן · איין רבי בלייבט אינט גאין שטין
ביא זיינם לער מייטטר · אדר ווען עט הוך
קומט · זוא ברופֿט ער זיך אויף זיינן גרוש
לער מייטטר · אונ׳ שטייגט ניא אדר גאר
זעלטן דורך אלי די גשלעכֿט דער לערמייטטר
ביט אויף די קבלה משה אויף דעם בערג
סיני · עט פֿפֿלעגט זיך דער רבי אין
בווייזונג זיינט זאליט ניט דארויף צו ברופֿן ·
דט ער דיזי אדר יעני לער נוך הער האב
פֿון דעם בערג סיני · פֿון וועלכֿם עט פֿון
גשלעכֿט צו גשלעכֿט דורך ערלען אונ׳ הער
זאגן ביט אויף אין זייא פֿורט גפֿפֿלאנלט · ניין ·
אים איז עט גנוג · דט עט זיין מייטטר אונ׳ רבי
זוא גזאגט אונ׳ גלערט האט · אונ׳ גרינדט
זיך אלזוא די ראבינרט לער מערן טיילט אויף
איינט גלערטן מאנט מיינונג · דער אויך וואול
קורץ צו פֿור גלעבט האט · יוא · וויל זיא
זעהן · דט זולכֿט איינן שלעכֿטן פֿוז אונ׳ גרונד
האט · זוא באיהן זיא זיך מערן טיילט דען
זאן אירט מייטטרט אויט דער גשריבנן תורה
משה אונ׳ דער פרופֿעטן צו בווייזן · אונ׳ ברופֿן
זיך

זיך זולכר גשטאלט ניט אויף דאס און גשריבן
זונדרן גשריבן וואורט גאטש · דאס איז
גוויז · ווען פֿון איינר און גוואונליכן בזונדרן
לער אדר סאלונג · זא אים תלמוד שטיט ·
קענט דורך און פֿר ווערפֿליכי לייגניש אונ׳ גרינדי
ערוויזן ווערדן · דש עש גוויז ווער · משה
האב זולכן גלויבן אדר גזעץ גזאגט אונ׳ בפֿולן
ליהושוע · דיזר ווידר אום דען ע׳ זקנים אונ׳
זא פֿורט ביש אויף דען תלמודישן ראבינן ·
דער איינן זולכן זאץ האט · זא ווער עש
אלר דינגש וואול צו איבר לעגן · אליין וואז
זיין זולכי בווייטטום · ביכר זיגל אונ׳ בריבֿי
זיין ניט דא · דען עש האבן יוא דיא סאלונגן
פֿום תלמוד ניט עהנדר גוויש גשריבן אונ׳ אב
גפֿאזט ווערדן זאלן · אלז נייארט ביש צו דען
צייטן רבי יהודה · וועלכר דיא משנה אן גפֿאנגן
צו טרייבן · דיז גשאך אבר בייא דיא זיבן
צעהן הונדרט יאהר נאך משה · דאס אנדרי
טייל דעש תלמוד · דיא גמרא · איז נוך ווייטר
הין · אונ׳ שטיט משה · וועלכר אויף דעם
בערג סיני דען תלמוד זאל עמפֿאנגן האבן ·
אונ׳ הין קעגן רבֿ אשי · וועלכר דען תלמוד
מיט זיינן תלמידים גשלוזן · איבר דיא צוויא
טויזנד יאר פֿון איין אנדר · ווער וויל איך
נון

נון אין זאלכר וויכטיגן זאך פֿר זיכרן · דש דיא
קבלה · דיא משה זאל אויף דעם בערג סיני
פֿון גאט עמפֿאנגן · אונ׳ דעם יהושוע געגעבן
האבן · גאנץ פֿאלקומן אונ׳ און פֿר פֿעלשט ·
דורך זוא פֿיל הונדרט יוא טויזנר יאר · דורך
דאש בלוזי ערצעלן דער ראבינן · אונ׳ דורך
דאש הערן אירר תלמידים · ביז אויף רבי
יהודה אונ׳ רבֿ אשי · פֿורט גפֿלאנצט ווארדן
זייא · דיא צערל · דיא הין אונ׳ ווידר אין
דער וועלט צר שטרייאט · אונ׳ אויף וועלכי פֿון
דען תלמידים אויף גצייכֿנט ווארי · וואש זיא
פֿון אירן מייסטרן געהערט · ווארן דען דאש
זאלכי דינגי · דארויף אן זיך אין פֿר פֿערטיגונג
איינש זאלכן וויכֿטיגן בוכש ; אלז דער תלמוד
זיין זאלט · זיכר פֿר לאזן קונט : וויא און
רעכֿט יונגי לייט אירן מייסטר אופֿט פֿר שטימן ·
דעשן האבן דיא יהודים זעלבשט איין קלאר
בווייטטום אן צדוק אונ׳ בייתוס : דיא פֿר
שטונדן אירן מייסטר זוא · דש דארויש דיא
צדוקים ענט שטונדן · צו דעם זיין דיא
צערליך · וועלכֿי צו דען צייטן דעש תלמוד
צו זאמן גבראכֿט ווארדן · וואול ניט ווייט עלטר
גוועזן · אלז צווייא ביז דרייא הונדרט יאר ·
ווען עש הוך קומט · דען עש איז ניט

צו פֿר מוטן׳ דס דאס אלטרטום דער אורקונדי׳
זוא מן פֿון דער ראבינן לער אויז דעם גשריבן
וואורט גאטט גהאבט׳ זיך פֿור אונ׳ איבר
דען אנדרן טעמפֿל ערשטרעקט האב׳ דען אן
בפֿינדט דא פֿון גאר ניקט אים תלמוד׳ זונדרן
ווען עס דא הין קומט׳ זוא ברופֿט זיך דער
תלמוד זעלבסט אויף דאס גשריבני וואורט
משה ונביאים׳ וואס קונטן דען דיא יונגן
אדר נייאן פֿר צייכנישי דער תלמידי חכמים
אדר ראבינן זייגן אדר וויסן פֿון דעם׳ וואס
זוא לאנג פֿור אירר צייט׳ אין דער וויסטן׳
מיט משה אין דער גהיימן לער דער קבלה
אדר מינדליכן וואורטס פֿור גאנגן׳ פֿיל
ווניגר קונטן דיא ראבינן׳ וועלכי צו דען
צייטן רבי יהודה אונ׳ רב אשי׳ בייא פֿר
פֿערטיגונג דעס תלמוד׳ לעבטן׳ היפֿון אין
גוויס און פֿר ווערפֿליכט צייגניז׳ דורך איר
בלויס הער זאגן פֿון דער מסורה אונ׳ הער
שטאמונג דעס פֿר פֿערטיגטן תלמוד׳ פֿון משה
אב לעגן׳ דען וואס וואוסטן דיזי מענר פֿון
דעם׳ וואס בייא דיא צוויא טויזנד יאר פֿור
אירר לעב צייט אויף דעם בערג סיני צווישן
גאט אונ׳ משה אין גהיים פֿור גאנגן איז:

שאלה ט"ו

אונ דען וואז גלויבליך · דז דיא מענר · וועלכי דען תלמוד געמאכט · דיא זאכן · וועלכי זיא אין דיז גרוט ווייט לייפטיג בוך געבראכט האבן · מויט איינר געוויסן קבלה אונ איבערליפֿן ער לעגונג · זוא פֿון געשלעכט צו געשלעכט דורך געוויסי פֿורט פֿלאנצונג געשטעהן אונ · אונ וועלכי זיא פֿון העראזאגן געהאבט · דז זיא זולכט פֿון משה אונ פֿון דעם בערג סיני העראגעהאבט ·
תשובה · איין פֿריינד · ווער וויל זולכט דען ראבינן · ווען זיא זולכט זוא הערזאגן · צו גלויבן · מיר אייגנר תלמוד גיבט ניט און דייטליך צו פֿר שטיאן · דז דיא זונדרבארן געזעץ · וועלכי דיא יהודים אויזר דער געשריבנן תורה משה האבן · זיין צו ערשט אונ פֿור נעמליך פֿון דען מענרן דער כנסת הגדולה · נאך דען לייטן דער פראפעטן · אונ אלזוא בייא דיא דרייא צעהן הונדרט יאר נאך משה געמאכט · דאז מסכת אבות טרייבט אויש דריקליך אים ערשטן פרק · אנשי הכנסת הגדולה עשו סיג לתורה · שמעון הצדיק היה משירי אנשי כנסת הגדולה · הוא אמר · על שלשה דברים העולם עומד · על התורה · ועל העבודה · ועל גמילות חסידים וכו' · דיא

מענר דער גרושן פר זאמלונג האבן איין צוין
גמאכט דער תורה· שמעון דער גרעכטי
איז גוועזן פון דען איבריגן מענרן פון דער
גרושן פר זאמלונג· דיזר האט גרעדט פון
דרייא דינגן דער בשטעהנדן וועלט· פון
דעם גזעץ· אונ׳ פון דעם גאטש דינשט· אונ׳
פון דער פר געלטונג דער פראמן וכו׳· זוא
איז נון דער גארטן דעש גזעליש אשה פור
ערשט גוועזן· דארויף זיין צוין· דיזר איז
ערשט· וויא דער תלמוד האט גזאגט· פון
דער גרושן שול אדר פר זאמלונג· אונ׳ צו
פורדרשט פון דעם לעצטן לערר אדר גליד
דער זעלבן· נעמליך שמעון דעם גרעכטן·
גמאכט· אונ׳ איז אלזוא דער גארטן· איך
איין דיא תורה אשה· עהנדר גוועזן· דען
זיין צוין· איבר דיא צוועלף ביש דרייא צעהן
הונדרט יאר צו פור: זוא בשטיט אויך
דיא גמרא דעש תלמוד מערן טיילש אויש דען
בריתות· זוא אויזר דער שול צו ירושלים·
לאנגי צייט הער נאך גלערט וואורדן· דארום
זיין אויך דיא ראבינן אין דער גמרא דמאיט
מערן טיילש פר גניגט· ווען זיא זיך נייארט
אויף אין תניא איינש ראבינן· דער
ניט לאנג פור זיא גלעבט האט· ברופן קענן·
זוא

זוא איז אויך דיא און גוויזהייט זﭏכֿר אינדליכֿן
קבלה אונ' פֿורט פֿﭏנצונג דארויט צו שליזן·
וויל דיא ראבינן אין ערצעלונג דער פֿעטר·
אונ' וויא דיא אינדליכֿי לער פֿון איינס אויף
דען אנדרן זﭏ פֿורט גפֿﭏנצט זיין· זער אין
איינס זיין· אונ' איינר דעם אנדרן בﭏד
היא בﭏד דא ווידר שפריכֿט· וויא אונטר
אנדרן אויש דער הקדמה דעס רמ״בם אין
יד חזקה קלערליך צו ערזעהן איז· ווען אן
זﭏכֿי ערצעלונג מיט אנדרן ראבינן צו זאמן
העלט· אונ' איז זﭏכֿט קיין וואונדר· דען
דיזי אענר זאגן דיז בלוז זוא הער· אונ'
ברענגן דיא גרינגסטן בווייסטום אויט אוהר
ﭏטן גשיכֿטן אונ' ביכֿרן ניט בייא· וועלכֿר
פֿר שטענדיגר מענט אבר וויל זﭏכֿי בלוזי ער
צעלונג דיזר צייט· וועלכֿי זיא בלוז אין אירר
אייגנן זאך דא הער זאגן· גלויבן· גוויז
ווער וין אונ' פֿר שטאנד האט· אונ' וייט·
וויא עס אין דער וועלט דא הער גיט· דער
גלויבט עס שון ניט· דען וואס עס געבי
איט אלטן מעטים אונ' גשיכֿטן· אונ' ווען עס
אויך דאס בלוזי זאגן אונ' הערן אן קומט·
דאס צערט דיא טעגליכֿי ערפֿארונג: וויא
בﭏד פֿר גיטט אן דוך אויך דיא פֿורטרעפֿליכֿסטי

גשיכטי דא דורך אויך וואל איינם גאנצן לאנד·
פאלק אונ׳ קיניגרייך· דיא גרעסטן וואלטאטן
ווידר פארן· אונ׳ אים דארום צום הויכשטן
גלעגן איז· יוסף האט דיא גרעסטן דינשטי
דעם מלכות מצרים גטאן· דארום טאט אויך
המלך פרעה זיין פינגרלין פון זיינר האנד· אונ׳
גאב אין יוסף אן זייני האנד· אונ׳ קליידט
אין מיט ווייסר זייד· אונ׳ הינג אים איינה
גולדני קעט אן זיינן האלז· אונ׳ ליז אין אויף
זיינם אנדרן וואגן פארן· אונ׳ ליז פור אים
הער רופן· דיז איז דעם לאנדש פאטר· אונ׳
זעצט אין איבר גאנץ מצרים (בראשית מ״א)·
דוך הייסט עס ניט זא גאר לאנג דארויף·
(שמות א׳) וימות יוסף וגו׳· אונ׳ יוסף שטארב
אונ׳ אלי זייני ברידר וגו׳ ויקם מלך חדש וגו׳·
דא קאם איין נייאר קיניג איבר מצרים· דער
וואושט ניקט פון יוסף: דא הער זאלכר
פר געזנהייט בייא דער נאך וועלט צו ווערן·
זעלט אן וואל זיילן פון אייזן· דארין זאלכי
גשיכט איין גגוסן אונ׳ איין גגראבן ווערדן·
אונ׳ דוך איז עס איבר איני קורצי צייט אויך
נוך וואל בייא דען לעבנדן אויש הערצן אונ׳
גדעכטניש פר שוואונדן· וואס זאלט עס
דען וואל ניט זיין מיט דען געטליכן לערן
אונ׳

אונ' זאגטן · וועלכי און דעם אין דאס אירדיש
מענשליך הערץ גיט געבן היניין געהן · עס
איז אויך קיין צווייפל · הטי' האב גאדם
הראשון אין גן עדן זייני געהייאניזי אונ' ווילן
געווסן בארט · וויא שטאנד עס אבר קורץ
דארויף מיט קין אונ' זיין נאך קואן · וויא
שטאנד עס אויך מיט דען קינדרן גאטש פור
דער האבול אדר זינר פלוט · אשה · יוא
הק"בה זעלבסט · קלאגן (בראשית ו') ויהי
כי החל וגו' · אונ' עס געשאך · דש אן פינג
דער מענשן פיל צו ווערדן אויף דעם אן גזיכט
דער ערדן · אונ' טעכטר וואורדן גבורן אינן ·
אונ' עס זאהן דיא קינדר גאטש נאך דען
טעכטרן דער מענשן · דש זיא טען וואדן ·
אונ' נאמן דיא זעלבן צו וייבר פון אלם דאס
אין בליבטי · אונ' גאט שפראך · ניט זאל
לאנקן איין גייסט מיט דען מענשן אין
איביגקייט · דיעוייל ער איז פלייש · וויא
באלד פר גאזן אויך נח זייני זיני · חם אונ'
יפת אונ' אירי קינדר · דער הייליגן אלוות
אירט פאטרש · אונ' בויטן קורץ דארויף דען
טורן צו בבל · יוא דעש פרעאשטן זונש פון
נח · דש טם קינדר פרגאזן דעט גאטש אירש
פאטרש נח · דער אין אויש דער האבול פור
אלר

אלר וועלט האט הרויט גריזן · זיא פֿילן אין הײדנישי עבֿודה זרה אונ׳ אב געטרייא · וויא דיא יהודים זעלבר פֿון תרח אונ׳ אבֿרם בקענן · דא העט אויך הש״י דען אבֿרהם אויש אור כשדים · אויש זיינר אב געטישן פֿריינדשאפֿט אויש פֿירטי אינש לאנד כנען · אונ׳ זיך דא איז פֿון נייאם אופֿן בארטי · קוים האט משה דיא בני ישראל אויש אצרים גפֿירט איט אויש גשטרעקטם ארם · זוא טאנצטי ישראל טון אום דאש עגל זהב הרום · אונ׳ אוב מײן אַמָהּ הירויף דעם פֿאלק איט דעם גרעשטן אייפֿר דיא תורה כפֿאל · ער טריב זיא אויך · לעגטי זיא אין דיא ארון ברית · אונ׳ אן פֿר טרויטי זיא דען הלזין · יוא עש אוטטן זיא אויך דיא הערן אונ׳ קיניגי אב טרייבן · אונ׳ איאר בייא זיך האבן. זוא וואר דוך טון אין יאי שופֿטים קיין קיניג אין ישראל · אונ׳ איין איקליכר טאט · וואש אים רעכֿט דינקטי (שופטים י״ז) · ניט לאנג דר נאך וואר אין יאי שאואל דאש וואורט דעש הערן טייאר · אונ׳ וואר קייני וויש זאגונג אים לאנד (שמואל א׳ ג׳) · יוא עש פֿילן נאך אאלש גאנצר לעהן שטעם פֿון דעם ווארן גאט אב · אונ׳ בעטיטן דיא גוילדני קעלבר אן ·

און׳ וועלכי ירבעם גזעלט האט׳ וויא אין דען
ניט אהן ענטזעצן לעזן קאן (מלכים ב׳ י״ז)
דיא ערטרעקליכי פֿר געזנהייט דעט גזעלט
גאטט׳ אונ׳ דיא גרייאל׳ דיא אין ישראל
גטריבן װאורדן׳ יוא׳ שלאה האלך זעלבטט׳
נייגט זיין הערץ פֿון דעם יי׳׳ דער איס
צווייא מאל ער שינן װאר׳ אונ׳ אים גבאטן
האט׳ דט ער ניט אנדרן געטרן נאך װאנדלט׳
אונ׳ דוך הילט ערט ניט׳ װאט אים דער
הער גבוטן האט׳ דען ער בויאטי איין הויט
לכמש שקץ מואבים ולמלך שקץ בני עמון
(מלכים א׳ י״א): איט ענטזעצן אוט און
יוא פֿערנר לעזן (מלכים ב׳ כ״ב וכ״ג) דיא
ער טרעקליכי אב געטרייא אונ׳ גרייאל׳ וועלכי
דא צו מאל אין ישראל גטריבן װאורדן׳ אונטר
אנדרן װאר דאט געזלבוך משה דער אמזן
פֿרגעזן׳ דט וויא עט חלקיהו הכהן הגדול
און גפֿער פֿאנר אין דעם בית המקדש׳ אונ׳
עט דעם זונטט פֿרואן קיניג יאשיאהו צו זאגר׳
זוא ענט זעלטי זיך דער קיניג׳ דא ער דיא
װאורט דעט ספֿר התורה לעזן הערט׳ אונ׳
װאוטט װעדר דער קיניג׳ נוך דער כהן
הגדול׳ נוך דיא אוברשטן׳ נוך דיא נביאים׳
דיא זיך דא צו מאל דא פֿור אויט גאבן׳ נוך

דאט

דאש איבריגי פולק ווער וואש פון דער תורה ·
זוא דען נון דיא גשריבני תורה משה · דאש
יעניגי זאג איך · וואש משה · יוא טיילט ה׳
זעלבשט מיט אייגנן הענדן גשריבן · אין דיא
בונדש לאד גלעגט · דען פירשטן · פריסטרן
אונ׳ פולק · זוא ערנשטליך אונ׳ גטרייליך אן
בפולן · זוא גאר זער קונט אינש פר געזן
קומן · וואש זאלט וואול ניט גשיאן זיין מיט
דער אונגשריבנן תורה משה · וועלכי ער
נייארט הייאליך דעם יהושוע · אונ׳ דער זעלבי
דען ע׳ זקנים · אונ׳ זוא פורט אן איינש אוהר
גזאגט האבן · זוא דאש גשריבני ספר תורה
פון משה אין דען טאגן דעש קיניגש יאשיהו
זוא זער וואר אויש דער אכט · בייא פירשטן
אונ׳ פריסטרן קומן · וויא זאלט עש דען דא
זעלבשט וואול אונטר זולכר ענט זעלזאמן און
וויזנהייט אונ׳ אב געטרייא אין ישראל מיט דער
תורה טבעל פה · זוא אן אויש דעם בלוזן
הויר זאגן בהאלטן זאלן · גשטאנדן זיין ·
קאן איין וויליגר מענש וואול גלויבן · דש דא
פון נוך איין שטייבליין אין ישראל גוועזן ·
לוס וועניגשטן שטיט קיין וואורט דא פון אין
דער מקרא · אונ׳ אן דעם אן גלוגנן מקום ·
עש וויזט אויך ווערד דיא פרופעטין הלדה

מיט

אים אן גזוגן קאפיטל דאש אבטריניגי ישראל
אויף דיזו תורה טבעל פה· ווערד דער
קיניג· זונדרן ער ערנייערט דען בונד מיט
גאט אויף דאש געשריבני ספר תורה· וועלכש
אים בית המקדש ווידר פונדן ווארד· איז דען
נון צו וועלכר צייט קיין אונד אונ' וואורט געגן
מער אין ישראל גוועזן· האט מן דא זעלבשט
פון דער תורה· דיא משה אויף דעם בערג
סיני אויזר דער געשריבנן תורה נור איינדליך
אונ' אין געהיים זאל געגעבן זיין· דאש גרינגשטי
ניט גוואושט· וויא האט עש דען קענן פון
דאנן· אונ' פון זעלבן צייטן העבר אויף דיא
נאך קומן· אונ' וואז גאר ביס אויף דיא צייט
דעש געשריבנן תלמוד· ביס אויף דיא טויזנד
יאר פורט געפלאנצט ווערדן· יוא גזעלט·
דש אייני גוטי לער אונ' זאגונג דורך בלוזש
ער צעלן אונ' הויר זאגן ניט גאר אויס דער
אכט קואט· זונדרן פורט געפלאנצט ווערט·
וואש יעדרמאן· ווען עש אויף דאש בלוזי
ער צעלן אונ' הויר זאגן אן קואט· ענטווערדר
פור איין פעלטיגי פאבולייאן· אודר בטריגליכי
בוז האפטי אונ' ליגן האפטי פר דערבונג דער
ער צעלונג· אודר צום ווינגשטן אירונגן געבי·
דאש לערט דיא טעגליכי ער פארונג· קוים
האט

האט חוה דיא פר היישונג פון דעם ווייבש זאמן עם פאנגן. דא שפראך זיא. אלז זיא קין געבארי. קניתי איש את י"י. איך האב געוואונן דען מאן דען הערן: ישראל האטי דען פירטרעפליכן נביא אליה. וועלכר זיא אין געטליכם אייפר לערטי דאש וואורט דעש הערן. זיא הערטן עש גערנ. דוך היינקטן זיא אויף ביידן זייטן (מלכים א' י"ח). זוא אויך. צו בית אל זאלטי זיך איין פריסטר. אונ' לערטי זיא. וויא זיא דען הערן פירכטן זאלטן. אונ' דוך פירכטיטן זיא דען הערן. אונ' דינטן אויך דען געצן (מלכים ב' י"ז). זאלט עש דען וואול ניט אויך מיגליך געוועזן זיין. דש אין זוא לאנגן צייטן. אונטר זוא פילן קריגן. פר וויסטונגן. גולה דער פירשטן. פריסטר. אונ' פולקש אין ענטפערנטן לאנדן. דש אונטר זוא פילן פר ווירונגן אונ' צר ריטונגן זאג איך. דיא אינדליכן ער צעלונגן פון דען אלטן זאגונגן אונ' געוואונהייטן זעלבשט. וועלכי פור זוא פיל הונדרט יא טויזנד יארן דיא פעטר אין דער וויטטן אונ' דערן נעכשטי נאך פולגר זאלן געהאבט האבן. קענן ענט ווערדר דורך לענג דער צייט איין מאנגל אונ' פלעקן אן זיך נעמן. אדר גאר פון פאלשן פרופעטן

פרופעטן אונ׳ לערירן· צו אירם אייגנן פור
טייל פרפעלשט וואורדן זיין· אלזוא דש
זולכן זאצונגן ענט ווערר עטוואש הין וועק גנומן
אדר הין צו גזעצט וואורדן:

שאלה ט״ז

אויש אן גפירטן שיינט עש זער וואר שיינליך·
דש דיא ערשטי לייט· דארין דיא פור גגעבני
קבלה אדר און גשריבני תורה איינן הויפט
אנשטוס האב ליידן מיזן· זייא איין גפאלן צו
דען צייטן דער היטן דעש שטיפטש אונ׳ דעש
היכל שלמה· אונ׳ צוואר צו דען צייטן דער
ריכטר· דעש שמואל אונ׳ דעש קיניגש
יאשיהו· וועלכש זאלט וואל דיא אנדרי
הויפט לייט גוועזן זיין אין דען טאגן דעש
אנדרן טעמפלש:

תשובה· און צווייפל דא דיא ביידן
תלמידים דעש אנטיגנוס איש סוכי· דער
צדוק אונ׳ בייתוס· דיא קבלה האבן אין
צווייפל גצוגן· אונ׳ ניקש אלז דאש אויש דריקליך
גשריבני וואורט גאטש האבן אן נעמן וואלן·
אויש זולכר ווידר שפרעכונג איז איין גרוש
פלוגא אונ׳ שפאלטונג אונטר דען יהודים
ענטשטאנדן· אלזוא דש זיא אין דיא צווייא
גרוסי כתין· אלז נעמליך דער פרושים
אונ׳

אונ׳ דער צדוקים · זיין פר טיילט וואורדן ·
דא דיא פרושים זיך אויף דיא תורה שבעל פה
אודר אויזלייגי אונ׳ און גשריבני וואורט · דיא
צדוקים אבר אויף דיא תורה שבכתב אודר
גשריבני וואורט האבן גלויגן · דארויש איז
אייני גרושי פר ווירונג · יאה שטרייט אונ׳
בלוט פר גיסן ענט שטאנדן · וויא יוסף בן
גוריון בפרק כ״ט בצייגט · הכותים היו באותם
הימים אחרי הצדוקים · והיו הצדוקים בישראל
לחלק אחד · והחסידים לבדם עם העם ההולך
אחריתם לחלק אחד · ועל אלה המחלוקות
גברו מלחמות · ונשפכו דמים רבים בעם ה׳ ·
כי דלת העם היתה ידם עם הפרושים · ויהי
לעזרתם מלבד עשיריו וגבריו · כי היו עם
המלך והצדוקים · ולמלך ולהם היו עוזרים ·
דיא כותים פאלגטן צו דער צייט דען צדוקים ·
אונ׳ וואורן אלזוא דיא צדוקים אין ישראל איין
הויף · אונ׳ דיא חסידים אודר פרושים וואורן
אליין מיט דעם פולק · וועלכש איינן פולגטי ·
צום אנדרן הויפן · אונ׳ אייבר זולכר און
אייניגקייט זיין שטארק וואורדן דיא קריגי ·
אונ׳ איז פר גוזן פיל בלוט אין דעם פאלק
גאטט · וויל דעט גרינגן פאלקש האנד וואר
מיט דען פרושים · אונ׳ קאמן איינן צו׳ הילף ·

אויט גנואן דער רייכן אונ׳ מעכטיגן· וויל דיא
זעלבי וואָרן מיט דעם קיניג אונ׳ דען צדוקים·
אונ׳ האבן דעם קיניג אונ׳ אינן גהולפן· זוא
האבן אלזוא דיא גרעטטן אונ׳ פור
נעמטטן אים פאלק אן דער תורה שבעל פה
גלווייפלט· דא נייארט דער גאיין מאן דער
זעלבן אן הינג· דא נון איינע זולכי גרוטי
פר וירונג אונטר דעם יודישן פאלק וואר·
אונ׳ דיא פור נעמטטן אונ׳ קליגטטן זעלבטט
זולכט וואורט אונ׳ זאג גזעגן· וועלכט זיך בלוז
אויף דאס הויר זאגן גרינדיטי· אין צווייפל
צוגן· ווער האט דען דא מאל גוויז זאגן
קענן· ווער רעכט אדר אין רעכט העט· דען
קיינר וואר יוא פון דיזן לייטן ביים משה אויף
דעם בערג סיני אדר אין דער המדבר גוועזן·
דער זעלבטט גזעהן אונ׳ גהערט העט· וואס
דא פור גזאגן איז· דען עט וואָרן דא צו
אמל אן ברייט איבר טויזנד יאר פון משה
לייטן הער פר שטריכן· אונ׳ ווארום פארן
דיא יהודים מיט אירר כנסת הגדולה· אונ׳
דער זעלבן מענרן אונ׳ לערן· ניט ווייטר
פורט ביט נאך דען טאגן אנטיגנוס איט סוכי·
זנרן שלין דיא זעלבי אין שמעון הצדיק·
גוויז עט איז צו פר ווטן· דט עט דארום
גשיאן·

גשיאן· וויל נון אער דער הויפט שטרייט אונ׳
שפאלטונג· דא עטליכי צוואר האבן אן דער אין
גשריבן תורה גהאלטן· דיא אנדרן אבר·
אונ׳ צוואר דיא פֿור נעמשטי· האבן דראן
גצווייפֿלט. אונ׳ זיך דא פֿון אב גטאן:

שאלה י״ז

וועלכֿש זאלט וואל דיא דריטי צייט זיין·
דארין דיא תורה שבעל פה אדר דאש אין
גשריבני גזעץ אונ׳ אונר לער דער ראבינן
אבר אאל איינן הויפט אן שטוש גליטן:

תשובה· אין צווייפֿל דא ניט גאר לאנג
פֿור קריסטי אענט ווערדונג דיא ביידי גרושי
לערר הילל ושמאי· איט אירן תלמידים
אונ׳ טולן· אין דעם גרעשטן צוויא שפאלט
לעבטן· אונ׳ דאש פֿולק פֿר ווירטן· דער
תלמוד בקענט זעלבשט אין סנהדרין פרק י׳·
משרבו תלמידי שמאי והילל· שלא שמשו
כל צורכן· רבו מחלוקות בישראל ונעשית
תורה כשתי תורות· פֿון דער צייט הער·
דא דיא טייל שמאי אונ׳ היללי· וועלכֿי ניט
ניטיג גנוג אונטר ריכֿט וואָרן. זיין פֿיל וואורדן·
זיין פֿר אערט וואורדן דיא שפאלטונגן אין
ישראל· אונ׳ אין דיא תורה אדר גזעץ וואורדן
אלז וויא צוויא תורות אדר גזעצי·

נון
אבר

אבר וואָרן היללז זאַ וואָול אַלז שאַמי ביידי גרויסי אונ׳ הוך אַן געזעהני רבנים אונ׳ מייסטר. אונ׳ ריכטן זיך בּיידר זייטס. זאָ וואָול זיא אַלז מירי טיילר. דער מסורה אונ׳ עם פֿאַנגונג מירר רבּיניטן איינוונגן פֿום בערג סיני אונ׳ פֿון משה הער. וויל אבר דאַ צו אַלז טתי תורות צווייא געטיילט אין ישראל וואָרן. וויא דער תלמוד בקענט. ווער האט דען רעכט. אונ׳ ווער קונט געוויז זאַגן. וועלכט דיא וואָר האַפּטיגי תורה שבעל פה פֿום בערג סיני וואר. אונ׳ וויל וועלכט דיא לייט אין דען טאָגן הילל ושאמי ניט וואוסטן. וויא קענטן עס דען ווען רבי יהודה ורבֿ אשי. דיא דען תלמוד מאַכטן איבר עטליכי הונדרט יאָר נאָך הילל אונ׳ שאַמי לעב לייטן. זום ווענינסטן וואר עס צו אירן לייטן מיט דער מסורה אונ׳ פֿורט פֿלאַנצונג דער מינדליכן תורה פֿון משה אונ׳ הר סיני הער אין גאַן געוויז ווערק. דאַרויף אן זיך אין גלויבנס אונ׳ נוטווענדיגן לעבנס זאַכן ניט גרינדן קונט:

שאלה י״ח

וואו הער איז דען פֿערנר צו ערזעהן. דס דיא מסורות אַרר לערן דעס תלמוד ניט פֿון הטם וומשה. אונ׳ אַלזוא ניט מסיני הער קומן. זונדרן

זונדרן נאך ואלט פון בלוזן מענשן אויש אייגנם
ווילן זיין ער דאכט אונ' ער פונדרן וואורדן :
תשוב'· פורט ערשט זיין אין דעם תלמוד פיל
אירטיאר· בפורט אין דען מעשות אונ' ערצעלונג
דער געשיכט זאמט דען וואהן אום שטענדן·
וועלכי דאהין געהערן· זולכט ער העלט קלאר אונ'
דייטליך· ווען אן דען בריאטן געשיכט שרייבר
יוסיפון דא קיגן העלט· דיזר וואר איין יודישר
כוהן אונ' קריגש אוברישטר· וועלכר דיא יודישן
הענדל אונ' זאכן זעלבשט מיט אונטר דען הענדן
האטי· ער וואר דא הערו ניט אליין ביים
הויז דעש קייזרש צו רום זער הוך אן געזעהן·
זונדרן עש ווארדן אויך זייני ביכר אין דיא
קייזרליכי ביבליאטעק געזעצט· וויא דען אן
איינם אורט פון דיזם מאנט לוב איין מערט
אויש דען יהודים זעלבשט זאל אן געפירט
ווערדן· אין דיזם יוסיפון זיין הונדרט דינג·
וועלכי דעם תלמוד אונ' דעטן ערצעלונג ווידר
שפרעכן· עש בקענט דעם נאך רבי עזריה
אין מאור עינים פרק כ"ז אופן הערציג· אין
לנו להתפלא· אם להיותם ז"ל שוקדים וטרודים
בעסק התורה לבד· ובלתי פונים אל רחבי
שיחות חולין וקריאת זכרונות על מה שארע
לעולמים מקדם תצא מלפניהם· איזו שגגה

או קיצור בספור איזו שתהיה מן השיחות
ההגדה · עס איז אונז ניט צו פֿר וואונדרן ·
ווען אונזרי רז״ל בלוז זיך אויף דיא בטראך
טונג דער תורה בגעבן · אונ׳ ניט זעהן אויף
אויט ווערטיגי און הייליגי טריפֿטן אונ׳ לעזונג
דער גדעכֿטנים ביכֿר פֿון דעם · וואס זיך פֿור
אלטן צייטן צו גטראגן · זוא איז נון קיין
וואונדר · דש אינן איין אירטום ענט פֿאלן ·
אדר איין זולך מעשה מיט מאנגל פֿון אינן פֿור
גטראגן ווערט · יוא עס טליזט דיזר רבי
אם ענד דיזס פרק · כל מה שאינו במותר
ובאסור לא נגריש עליו · ולא יפחית את מעלתם
מאומה וכו׳ כל אדם · כדבר דוד המלך
ע״ה · לפעמים כוזב · אלט וואס ניט גהערט
צו דעם צו גלאזן אונ׳ פֿר בוטן · דא בקיארן
איר אונז ניט אום · אונ׳ דיז פֿר רינגרט איס
גרינגטטן ניט איר (דער רבותינו) הוהייט
וכו׳ · איין יעדר מענט איז · וויא קיניג דוד
ע״ה זאגט · צו צייטן איין ליגנר · דיא טאט
לערט עס זעלבסט · אן פֿינדט אונטר אנדרן
גאר ענט זעלליכֿי און ווארהייטן אונ׳ לעטטרונגן ·
ניט אלין פֿון דען קריסטן · זונדרן אויך פֿון
דעם משיח אונ׳ היילאנד דער וועלט קריסטוס
ישוע · אונ׳ רעטן און בפֿלעקטי אוטר זעלבסט
אין

אין דעם תלמוד ביכרן · ברכות · שבת · סוטה ·
סנהדרין · גטין · אונ׳ אנדרן מער · גרייליכי
גאטס לעסטרונג · וועלכי און ווארהייטן · אוב
זיא צוואר אין דעם דרוק צו באזל אונ׳ אנדרשט
וואו זיך ניט פינדן · זא קומט עס דוך דא
הער דש דיא יהודים · ענטוועדר אויס
בפעל דער אובריגקייט זולכי לעסטרונג האבן
מיזן אויס לעשן · אדר דיא יהודים האבן
עס זעלבר · וויא אין דער גלייכן אין אירם
תפילה פינדט · אויס פורכט פור דען קריסטן
גטאן · וויל אין דענן אנדרן גדרוקטן ביכרן ·
בפרט אבר אין אירן גשריבנן ספרים · דא
דיא יהודים פרייאר האנדלן דירפן · זולכי
האנר גרייפליכי ליגן קלערליך צו פינדן זיין:

שאלה י״ט

איז דען דאס וואונדר · דש זיא זולכי און
ווארהייטן אין אירם תלמוד טרייבן:

תשובה · גאנץ ניט · זיא טויאן יוא זיך
ניט · משה ונביאים צו ווידר שפרעכן · דען
דיא ראבינן האלטן זיך הויהר אונ׳ קליגר אלז
משה אונ׳ דיא פראפעטן · זולכס איז קורץ
פור הער · אין דער שאלה ו׳ גצייגט · וויא
דרייסט זיא אויך אין אלן גזעצן (אויס גנומן
דאס ערסט גבוט · פון דער אב געטרייא ·

דאמיט זיא דיא עהר אונ׳ דינסט קריסטי
מעגן צור עבודה זרה מאכן) ווידר משה אונ׳
דיא פרופעטן צו האנדלן מאכט געבן · ווערט
אונטן דייטליך געצייגט ווערדן · פור יעצו זאל גנוג
זיין · דאס אויפן הערליגי בקענטניס דעס אין
געפירטן ספר מאור עינים פרק י״ד · תמצא
הרבה מן החכמים וגם מן המפרשים חולקים
על פירושו בקצת מלות ועניינים רבים מדברי
נביאינו · דוא ווירסט פינדן · דאס פיל פון
וויזן אויך פון דען אויסלעגרן אב טרעטן
אין מירר ער קלערונג אין טיילס ווארטן אונ׳
אין פילן זאכן פון דען ווארטן אונזר נביאים :

שאלה כ׳

וואס געהערט היא הער :

תשובה · דיא ער טרעקליכי פולטרונג אונ׳
דרייאונג משה ונביאים דורך איר מרדט אונ׳
קבלה זאגט דען י״ג מדות דיא המקרא צו
ער קלערן · פון וועלכן זיא ריאן · השי׳
זעלבסט האב דיא זעלבי משה אויף דעם
בערג סיני גאופן בארט · אין דער וואר
הייט · טויזנד אונ׳ אבר מאל טויזנד פסוקים
ווערדן אויס דער מקרא אין דעם תלמוד
אין גצוגן · דא פון קיין איינציגר אין דעם
אייגנטליכן אונ׳ דען מענרן גאטס געיינטן פר
שטמנר

שטאנד אין דעם תלמוד ערקלערט ווערט·
זונדרן עש איז דען רבנין גנוג· ווען זיא
דורך איני שפיליגי· וואו ניט צו לייטן גרובי·
ער פינדונג איינן זולכן פסוק אויף מיר פור
האבן ציהן קענן· לעצל· איז עש ניט
איני וואונדרליכי צר דריאונג דעש תהלה כ"ג·
ווען דער תלמוד אין מסכת יומא פרק ה'
דף ע"ו שרייבט· אמר אביי· כסא דוד
לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק·
שנאמר· כוסי רויה· רויה בגמטריא הכי
הוה· דער אביי זאגט· דער בעכר· דאוויט
דוד בעוה"ב טרינקן ווערט· דער זעלבי ווערט
צוויא הונדרט אונ' איין אונ' צוואנציג מאז אין
זיך בגרייפן· וויא געשריבן שטיט· איינן
בעכר שענקטט דוא פול· דאש ווערטליין
רויה אדר פול האט אין דער גמטריא אדר
קבלה זוא פיל צאלן אין זיך· פולגט דען היר
אויש· דאש דער בעכר דוד זוא פיל מאזן
האבן ווערט· דיזש ווער אבר מער איין
ווין אדר ביר פאש· אלז איין בעכר· וואש
זאל מן אבר מיט זוא גרושן טרינקגשיר אדר
פעשרן איים איביגן לעבן· אונ' זולכר זאכן
גיבט עש איני גרושי מענג אים תלמוד·
אונ' דוך איז זונשט דער רבנין הויפט שפרוך·

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0050-8

אין המקרא יוצא מידי פשוטו לעולם · דיא
שריפֿט פֿרלירט אין איביגקייט ניט דען בוך
שטעבליכן אייגנטליכן פֿרשטאנד · וויא אבר
דיזי רעגל אויך אויף אנדרי וויז · אונ׳ דא
מן זיא צו גרוב פֿרשטיט · פֿון דען ראבינן
צום איפֿטערן אין ברויכט ווערט · בפֿורט ווען
עש ווידר דיא קריסטן גילט · אונ׳ זיא דאש
אירדישי וועלט רייך המשיח בשטעטיגן וואלן ·
דאש נימט אן אונטר אנדרן וואר אין דעם
פירוש ישעיה פרק י״א · אן דען קיהן · בערן ·
וועלפֿן · לעמרן · פארטלן · בויקן · וועלכי
טירי אין דען טאגן המשיח זאלן אונטר איין
אנדר ליגן · וויא פֿאלש אבר זולכש זייא ·
ווערט אונטן גלייגט ווערדן · דעש גלייכן ·
ווען זיא אויש ישעיה ז׳ אין סנהדרין דף צ״ה
שליזן · השם האב איינשט · אלז איין בארביר
דעם קיניג צו אשור דען בארט אונ׳ האר מיט
איינם שער מעזר אב גשערט · וויא דער
גלייכן דינגש אויש דעם · וואש אונטן זאל אן
גפֿירט ווערדן · קלערליך ערהעלן ווערט :

שאלה כ״א

וואש פֿינדט זיך פֿערנר אם תלמוד זער
ברענקליך :

תשובה · דאש גרייליכי פֿאבל ווערק אונ׳
דיא

דיא קינדישי מערליין · דא איט דער תלמוד
הויפיג אן גפילט איז · לאטל קאן דינן דער
מין פוריגר טאלה אן גפירטי בעבר דור מין
עולם הבא פון לוויא הונדרט מיין אונ׳ לוואנליג
אמז · וואס זאל מיין זולך עבן טייאר מין
עולם הבא · היא העד גהיבן דיא וואנדר
באדן טראקטאמענטן מדר טפיין · וועלכי
דען יהודים · נאך מויט זאג דעט תלמוד ·
ווערדן מויף גטראגן ווערדן בייא דעם וואל
לעבן אונ׳ סעודה במלכות המשיח · גרשון
האט זולכט קירלליך לו זאמן גלוגן מין זיינם
ספר · דער יודיש תלמוד גנענט · אונ׳ זעלט
ער בייא מיינם יעדן טטיק דיא יודישן מסכתות
אונ׳ דפין · דא עט גשריבן טטיט · דיא
טפייז · זאגט דער תלמוד · ווערט זיין ·
ערטטליך · מיין פיט · דער לויתן הייטט ·
דער זעלבי פיט איז דען ערטטן דונרט טאג
פון גאט זוא גרוט ער טאפן · דט ער אלי
טאג מיינן פיט · וועלכר דרייא מייל וועג
גרוט איז · לור טפייז האבן אוז · פערנר
טרייבט דער תלמוד · דיזר פיט זייא זוא
גרויזאם · דט · ווען ער זיינן קופף מין מאל
מין גן עדן טטעקטי · זוא ווערט קיין מענט
דארין בלייבן קענן · אונ׳ ווען ער זיינן מונד
מויף

דארין בלייבן קענן· אונ׳ ווען ער זיינן מונד
אויך טוט· אונ׳ אטיק גיאן לעטט· זאס
ווערדן אלי וואזר· זאס איק אער זיינן· ברען
הייס· וויא גטריבן שטיט· ער אמכט· דש
דאש טיפי אער סידט· וויא איין טופן:
דאש אנדרי עטן· זאס אויך גטראגן ווערט·
איז איין פוגל· דער יוחנדה הייסט· וויא
דער טייטש אליה בלייגט· דיזר פוגל איז
אויך ליאליך גרוט· דען עש לייגט דער
תלמוד· דש ער אויך אייני לייט איין אייה
איק פליגן האב פאלן לאזן· דאש האט
דרייא הונדרט טאנן בייס לר ברוכן· אונ׳
זעכליג שטעט ער טרענקט· עש לייגט
אבר רבי יטאעאל· דש אם זעלביגן אורט
איין בויק אום גפאלן· דער זאס דיק וואר·
דש זעקש קארן נעבן איין אנדר דארויף פארן
קונטן· איך קאן אבר ניט וויזן· אוב
דאש עבן דער פוגל איז· פון וועלכם רבא
איק תלמוד טרייבט· עש זייא איין פוגל אין
איינם זולכן פליזנדן וואטר גשטאנדן· דאז
דיין פור זיבן יארן אייני אקשט אדר בייל
גפאלן· אונ׳ ביט הער נוך ניט אויף דען
גרונד קומן זייא· דאש זעלבי וואטר זייא דעם
פוגל ביט אן זייני קניכל גאנגן· זיינן קופף
אבר האב ער אין הימל גשטעקט· נון זולט

אן וואז לייט פינדן· דיא ניט וויסטן· דש זוא
גרוסי ביים אונ׳ פוגל אין דער וועלט ווערן·
ווען זיא ניט רבא זעלבסט גזעהן העט· דא
רום שרייבט ער אויך אים תלמוד· ער האב
גזעהן· דש איין וואל פיש איינן פרוש איין
גשלוקט האב· וועלכר פרוש זוא גרוס גוועזן
אלז איין דורף פון זעכציג הייזרן· עס זייא
אבר איין ראב קומן· אונ׳ זואר נייארט איין
וויבכן· דען דיא מענר זיין גרעסר· האב
דען וואל פיש איין גשלוקט· זייא אויף איינן
בוים גפלוגן· אונ׳ האב זיך אויף איינן אסט
גזעצט· קום רוק אונ׳ זיך· שפריכט ער·
דיא שטערק דיזש בוימש· דאס דריט
עסן· זוא אוך גטראגן ווערט· איז אוקסן
פלייש· דיזר אוקס איז דען ערסטן פרייטאג
זוא גרוס ער שאפן· דש ער אויך אין דער
זינר פלוט ניט ערטרונקן איז· אונ׳ ווירדט
אלי טאג דאס גראס פון טויזנד בערגן אב·
וויא גשריבן שטיט· דיא בערג טראגן אים
קרייטר· וויא ער נון פיל פריסט· אלזוא
מוס ער אויך פיל זויפן· דארום שרייבט
רבי יוחנן· דאס וואסר· דאס דער יורדן
אין איינם האלבן יאר לו זאמן ברענגט· דאס
טרינקט ער אין איינם שלוק· וויא גשריבן
שטיט· ער שלוקט אין זיך דען שטרום· אונ׳
אכטיט

אכטיט עס ניט גרוס: רבי שמעון שפריכט. אלז
דאס וואסר. זא דער ירדן אין איינם גאנצן יאר
צו זאמן ברינגט. דאס זויפט ער אין איינם שלוק.
וויא געשריבן שטיט. ער וואלי דען יורדן מיט
זיינם מונד אויס שיפפן. אונ׳ וויל ער אם יורדן
ניט גנוג צו טרינקן האט. טרייבט רבי שמעון.
עס לויפט איין פלוס אויס דעם גן עדן.
דער הייסט יובל. דארויס טרינקט ער:
דאס פירט עסן. זא אויך גטראגן ווערט.
איז איין גזאלצנר פיש. וועלכר דען ערשטן
דונרשטאג עבן זא גרוס. אלז דער לויתן
ער שאפן ווארדן. דיא וויל נון אבר גאט
בפערכטי. דיא ביידי גרוסי פיש ווירדן
נוך מער גרוסי פיש צייגן. שלוג ער דאס
פרייליין טוט. אונ׳ זאלציט איין. אויך דס
עס דיא אויס ער וועלטן קינפטיג פר צערן
זאלטן. וויא געשריבן שטיט. אונ׳ ווערט דיזן
דראכן אים מער ער ווירגן: דאס פינפט
עסן. זא אויך גטראגן ווערט. זיין צוואא
גבראטני גענז. אונ׳ טרייבט דער תלמוד.
דס זיא זא פעט זיין. דס דאס שמאלץ.
וויא גרוסי וואסר שטרעם פון אינן לויפי.
אלזוא דס אויך דיא פעדרן מיט דעם פעט
הין וועג פליסן. אונ׳ וויל דיא יהודים מיט
אירם זינדליכן לעבן דען משיח זא לאנגי

צוריק האלטן · ווערדן זיא אם יונגשטן טאג אויך
פֿון דעם גרוטן טאערלן· דען דיא גענז ווענן
דעט פֿילן פֿעטט אויט שטיהן · דעלנטאפֿט געבן
איין: דאט זעקסטט עטן ווערט גזאלן קוא
פֿלייט זיין· דיזי קוא איז אויך אם ערשטן פֿרייא
טאג ער טאפֿן · אונ׳ וויל זיך השם בפֿערלט ·
דער גרוט אוקט ווערדי איט דער גרוטן קוא
גרוטי קעלבר לייגן· וועלכי דיא וועלט פֿר
וויטטן ווירדן· האט ער דיא קוא גשעלט ·
אונ׳ דאט פֿלייט אין גזאלן פֿור דיא אויט ער
וועלטן גאטט · זוא פֿיל אבר דען טרונק
בלאנגט· דער אויף דעם פאנקעט זאל
גטרונקן ווערדן· גלויבן זיא· גאט האב
אין דען ערטטן זעקט טאגן דער ערטאפֿונג
אויך איינן זיזן ויין ער טאפֿן· וועלכר ויין
נוך אין דער העלטר ליגט· דא פֿון טרייבט
דער תלמוד אלזוא· גאט האב דען זעלבן
זיזן אוטט אלזוא פֿר וואַרט· דט אין ביט העער
קייני קריאטור גזעהן האב· ווימ גטריבן
שטיט· אויך קיין אויג גזעהן· דארנאך
ווערט זיך איין לוטטיגר טאנץ אן פֿאנגן ·
אונ׳ גאט ווערט זעלבטט איט אים רייאן זיין·
אלזוא דט אין יעדר אאן איט דען אויגן זעהן·
אונ׳ איט דען פֿינגרן אויף אין וויזן ווערט· ווימ
גטריבן שטיט· צו דער לייט ווערט אן זאגן·

זיך· דאש איז אונזר גאט· אויך דען איר האבן· דש איר אונז פֿרייאן אונ׳ פֿרעליך זיין אין זיינם הייל:

שאלה כ״ב

דיז לעצטי איז גאר צו פֿר קליינרליך אונ׳ פֿאשט טיאפֿליך פֿון הטי׳ גרערט· האט דער׳ תלמוד דיזר אויך ליגי אער:

תשובה· גאר פֿיל· דאש עבודה זרה שפריכט פרק מ׳ דף ג׳ ב׳ פֿולגנדש· אמר רבי יהודה· אמר רב· רביעית היום יושב הק״בה ושחק עם לויתן· שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו· עש זאגט רבי יהודה· עש זאגט רב· אם פֿירטן טייל דעש טאגש זיצט דער הוך גלובטי גאט· אונ׳ שפילט מיט דעם לויתן· וויא גשריבן שטיט· דען לויתן האשט דוא ברייט מיט אים צו שפילן: איז עש ניט אויך איינר גאטש לעשטרליכי ער פֿינדונג· ווען אים ברכות דף ג׳ א׳ שטיט· אמר רב יצחק בר שמואל משמה דרב שלש משמרות היו הלילה· ועל כל משמר ומשמר יושב הק״בה ושואג כארי ואומר· אוי שהחרבתי את ביתי· ושרפתי את היכלי· והגליתי את בני לבין אומות העולם· עש זיין דרייא נאכטוואכן· אונ׳ אין איינר יעדן זיצט הק״בה אונ׳ ברילט אלז וויא איין ליב·

וועה איר דש איך איין הויז פֿר שטירט האב׳
אונ׳ דש איך איינן טעמפל פֿר ברענט׳ אונ׳
דש איך אייני קינדר אין דיא גפֿאנגנשאפֿט
דער היידן גפֿירט האב׳ ניט לאנג דא
רויך שפריכט אליהו׳ חייך וחיי ראשך׳ לא
שעה זו בלבד אומרת כך׳ אלא בכל יום
ויום שלש פעמים אומרת כך׳ ולא זו בלבד׳ אלא
שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות
ועונין אמן׳ יהא שמי׳ רבא מברך׳ הק״בה
מנענה ראשו ואומר׳ אשרי המלך שמקלסין
אותו בביתו כך׳ מה לו לאב׳ שהגלה את
בניו׳ ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן
אביהם׳ זא וואר דוא לעבשט׳ אונ׳ דיין
הויפט לעבט׳ ניט אין דיזר שטונד רעדיט
ער (הק״בה) זא׳ זונדרן אלי טאג דרייא
מאל רעדט ער זא׳ אונ׳ דיזש ניט אליין׳
זונדרן אויך ווען ישראל פֿר זאמלט זיין אין
אירן בעט הויזרן אונ׳ אין אירן שולן׳ אונ׳
ענטפֿרן אמן׳ עש זייא זיין גרושר נאם גלובט׳
דא שיטלט הק״בה זיין הויבט׳ אונ׳ שפריכט
גליקזעליג איז דער קיניג׳ וועלכן זיא זוא
לובן אין זיינם הויז׳ וואש זאל אן זולכם
פֿאטר טון׳ וועלכר זייני זין גפֿאנגן פֿירט׳
אונ׳ וועה דען קינדרן׳ וועלכי אויז גשלוזן זיין
פֿון

פֿון דעם טיט אירט פֿאטרש: פֿון דער
גרויסי דער טרענן· דיא בייא דיזם גטרייא
פֿון גאט פֿר גוסן ווערדן· טרייבט עבן דיז
בוך דף נ"ט· בשעה שהקב"ה זוכר את בניו·
ששרויים בצער בין אומות העולם· כביכול
מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע
מסוף העולם ועד סופו· והיינו נוהגא· אין
דער טטונרי· דא הק"בה גדענקט אן זייני
קינדר· ווא דט זיא וואונן אים עלנד אונטר
דען פֿעלקרן דער וועלט· לעטט ער פֿאלן צוויא
טרענן אינט גרוטי מער· אונ׳ אירי טטים
ווערט גהערט פֿון ענד דער וועלט ביט אן
דער זעלבן ענד· אונ׳ דיז זיין דיא ערד בעבן·
אין דיזם בוך דף ז׳ בעטיט זוא גאר גאט·
אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי· מנין· שהקב"ה
מתפלל· שנ׳ והביאותים אל הר קדשי ושמחתים
בבית תפילתי· עט זאגט רבי יוחנן אים
נאמן רבי יוסי· וואו הער (וויז אן)· דט
הק"בה בעטיט· ווייל גזאגט איז· אונ׳ איך
וויל זיא פֿירן אויף דען בערג איינר הייליגקייט·
אונ׳ וויל זיא ער פֿרייאן אין דעם הויז איינט
גבעטט (אדר אין איינם בעט הויז)· אונ׳
זולכר זאכֿן גיבט עט אייני גרוטי מענג אין
דעם תלמוד: לאטל· ווען דא טטיט אין

בבֿא מציעא דף נ"ט · גאט זייא פֿון דען ראבינן
אים פלפול איבר וואונדרן · אין בבֿא בתרא
דף ע"ד · הטק האב זיך פֿון דען ראבינן
וואלן פֿון דעם טבֿוע לוז טפרעכֿן לאזן · אין
חולין דף ס"ב · גאט האב גזינדיגט · דט
ער דען אונר קליינר אלז דיא טאט גמאכֿט ·
אול בגערט · דט אן אין דורך איין זבֿח איכֿט
אויט זינן · אין עבֿודה זרה דף ג' · גאט
לעזי אול שטודירי אלי טאג דרייא שטונד אין
דער תורה · אין ברכֿות גאט האב דען
זעגן פֿון רבי ישמעאל גבעטן · אין בבֿא
מציעא דף נ"ט · הטק האב העפֿטיג
גלאכֿט איבר דען לאנק דעט רבי עלעזר אול
אנדרר ראבינן · אול וואט דעט וואונדרליכֿן
דינגט אער איז · עט גהערן היא איט
הער דיא פֿילן קינדיטן אבר גלויביטן זאכֿן ·
לאטל · אים טבת דף ק"ג · ווערט גלערט ·
ווער אם טבת לוויא בוך טטאבן טרייבט ·
עט זייא איט דער רעכֿטן אדר לינקן האנד ·
ענט וועדר אויט איינם אדר לוויא וואורטן ·
אדר אויט לוויא לייכֿן · דער זייא אין איבר
טרעטר דעט טבת · דאט ער קלערט רבי
יהודה אלזוא · ווען איינר טרייבט אם טבת
לוויא בוך טטאבן · וועלכֿי איין בזונדר פֿר
טטענדליך

שטענדליך וואורט מאכן · זוא איבר טרעט ער
דען שבת · זונשט ניט · אנדרי ער קלערנט
אנדרש · אונ׳ האבן איר פלוגתות דאריבר ·
וואש זונשט אויז דעם תלמוד פֿור אבר גלויבישי
ווערקי אין דאש יורנטום מיט גרושן הויפֿן
קומן · צום ווייניגשטן דאראויש ער האלטן אונ׳
בשטערקט ווערדן · צערט דיא טעגליכי ער
פֿארונג · ביש וויילן צויפֿט דער אבר גלויב
זוא גאר אויך איני ארט דער צויברייא הין
אויש · וואש טרייבן זיא ניט פֿור אבר גלויבן
מיט אירם קמעין או נלטרין · מיט דענן
בצייכנטן צעדליך · וועלכי זיא אן דען האלש
הענגן · אונ׳ צוואר אויש אן ווייזונג דעש
תלמוד זעלבשט · צאשט · איש יומא דף פ״ד
הייששט עש · וועלכן איין הונד בייששט · דש
ער דא פֿון שטערבן מעכט · וויא קאן ער
דא פֿון געהיילט ווערדן · עש ענטפֿערט אבא ·
ער נעם איני הויט איינש באזיליזקן · זוא איין
מענליין איז · אונ׳ שרייב דארויף · איך פלוני ·
איין זון דעש וייבש אלמני · אויף איינש
באזיליזקן הויט · זוא איין מענליין איז · שרייב
אויף דיך קאנטי קאנטירו: יהוה יהוה
וכו׳ · אונ׳ נאך דעם זאל ער קליידר אויש
בריישן וכו׳ · זיין דאש ניט טייל אבר
גלויבישי

גלויביטי קינדישי· טיילש גאטס לעסטרליכי
דינגי· אונ׳ פֿר בוטני איט ברויכי דעם טק
השם· פֿון דען גארטטיגן זאכן· דיא דורך
דען תלמוד באלד היא באלד דא צו שטרייט
זיין· אונ׳ גאר צו אופֿנבאר אונ׳ און פֿלעטיג
דיא גהיימניס דער נאטור בשרייבן· דאדרך
מן פֿור לוכטיגן אויגן אונ׳ הערצן היא קיינה
מן פֿירונג טואן:

שאלה כ״ג

דאס זיין גאטס לעסטרליכי אבן טייארליכי
דינגי· וואס זאגן דיא פֿר שטענדיגי לייט
אונטר דען יהודים דא צו· בפֿרט צו דען
אבן טייארליכן ערציין אונ׳ פֿאבלן:

תשובה· דער גלערטי רא״בם ענטשולדיגט
אין דער יד חזקה זולכי טורהייטן נאך
איגליכקייט· ער שפריכט· עס זייא אין
זולכן צייטן איבליך גוועזן· דס מן דיא
וויכטיגסטן זאכן אונ׳ גהיימניזן אונטר זולכן
משלים פֿר שטעקט האב· דארום איזי אין
עס ניט למשמע ובפשוטו של ענין אלא על
דרך משל וחידה· ניט נאך דער עוזרליכן
ליגרן דעם בוך שטאבנס· זונדרן נאך דעם
אין ווענדיגן קערן דעס פֿר שטאנדס אויס צלעגן·
אונ׳ דער גלייכן דעקמאנטל הענגן אנדרי שפיליג
דאבין

ראבינן דען פאבלן דעש תלמוד מער אום :

שאלה כ"ד

וואש דינקט דיך היא בייא :

תשובה · איך האלט · עש זייא איין אונטר
טייל אונטר דען אלטן תלמודיסטן ראבינן אדר
יהודים · אונ' דענן נאך פאלגן צו מאכן ·
דיזי לעצטי זיין צוואר בהוטזאמר גוואורדן ·
נאך דעם דיא קריסטן בגונטן גנויאר אין אירי
גהיימניש הין איין צו שויאן · דיא פוריגי
אבר זיין זיכרר גוועזן · אונ' האבן זולכי פר
מיינטי גהיימניסן אונ' וואונדר דינג טיילש
דרייסט הין גדיכטיט · טיילש נאך דעם
פלאטן בוך שטאבן איין פעלטיג הין גגלויבט ·
עש איז יוא צו פר וואונדרן · דא מיט איר
אויך דאש פוריגי איין מעטה אן פירן · דש
דער תלמוד אים חגיגה דף ה' זוא דרייסט
דא הער שרייבט · ומי איכא בכיה קמיה
הק"בה · והאמר רב פפא · אין עציבות לפני
הק"בה וכו' · לא קשיא · הא בבתי גואי ·
הא בבתי בראי וכו · אונ' וויא איז דען איין
ווינן בייא דעם הוך גלובטן גאט · עש פלעגט
רבי פפא צו זאגן · בייא גאט איז קייני
טרויריגקייט · אבר היא איז גאר קייני טווער ·
אן אונז נעמליך איינן אונטר טייל אמאכן צווישן

דען אין ווענדיגן גאעבֿרן אונ׳ דענן אויש
ווענדיגן· אלז וואלט דער תלמוד זאגן· עש
האט דאש וויינן אין דען אין ווענדיגן גאעבֿרן
גאטש פלאן· אבר אין דען אויש ווענדיגן
ניט· וויל און צווייפֿל דאש וויינן· דאש אין
דען אב גלעגנן פֿר בורגן גאעבֿרן גשיכֿט·
פֿון דען מלאכֿים ניט קאן זוא אייגנטליך גהערט
ווערדן· אלז ווען עש אין דען נאה גלעגנן
אופֿנטליכֿן גאעבֿרן גשיה· אונטר דעש
לייכֿטיט אויש דען פֿולגנדן ווארטן· וועלכֿי
אין דעם תלמוד זעלבשט קענן נאך גשלאגן
ווערדן· גאנץ העל צו טאג· דש וואש אל
דא פֿון דעם וויינן אונ׳ הײלן גאטש גזאגט
ווערט· בפשוטו של ענין· נאך דעם בוך
שטאבן· אונ׳ דש עש וואר האפֿטיג זוא זייא·
פֿר שטאנדן ווערדי· וויא דען קיין צווייפֿל
אין· עש האבן דיא ראבינן דאש וויינן גאטש
איבר דאש חרבן וגולה ער דאכֿט· אום
דאש פֿולק פֿון אלן ווידריגן גדאנקן· דיא זיא
דאריבר מאכֿן קענטן· אב צו האלטן· אונ׳
גווישליך· עש איגן דיא פֿולגנדי ראבינן
זולכֿי פֿאבלן אונ׳ מערליין איבר אבֿות קערן אונ׳
ווענדן· וויא זיא וואלן· זוא זיין דוך דיא
ער קלערונגן זוא בוואנד· דש דיא חכמים
אונטר

אונטר דען יהודים זיך זאלכר ערדיכטונגן
זעלבר שטאן· אונ' אום דעסט וועגן וויל
אונטר אנדרן דער געלערטי רא"בע ניט גוט
הייסן· דש מן אים בית קהל פֿיל דא פֿון
זאג· וויל דער גמייני מאן נייארט דען
וואונר אויף שפערט· אונ' זאלכי ערדיכטונגן
בפשוטו אלז ווער עש וואר האפֿטיג זוא גשיאן·
אויך ניאט אונ' פֿר שטיט· אונ' ווש בראוך
עש פֿילר ווארטי· משה ונביאים פֿירן זאלכי
קינדרישי פֿר שטעלונג אונ' מערליין ניט· וואן
הער אויך הירויש קלאר איז· דש אין דען
תלמוד איבר אלז משה אונ' הש"י זעלבר· אלז
ווען זיא אייטטר דא פֿון ווערן· ניט צו
שרייבן קאן:

שאלה כ'ה

ווש פֿינדן זיך דען מער פֿיר בדענקליכקייטן
ביים דיזם בוך:

תשובה· עש איז יוא בפֿרט אין דער גמרא
אונ' איבריגן ביאורות איבר דיא משנה ניקש
אלז איין שטעטיג פלוגא אונ' ווידר שפרעכן
איינש ווידר דאש אנדר· דש מן אלזוא ניט וויזן קאן
ווש וואהר· אדר אום וואהר· ווש רעכט· אדר
ווש אום רעכט זייא· דען וואז צו דער אייני יוא
זאגט· דא צו זאגט דער אנדרי ניין· אונ' להפך·

וואו צו דער אייני ניין זאגט · דא צו זאגט
דער אנדרי יא · לאזט דינט דאס ערשט אונ׳
לעצט פרק אין דער משנה · זוא פֿאנגט דיא
משנה אן · מאימתי קורין את שמע בערבית ·
משעה שהכוהנים נכנסים לאכל בתרומתן עד
סוף האשמורת הראשונה · דבר ר׳ אליעזר ·
והחכמים אומרים עד חצות · רבן גמליאל
אומר · עד שיעלה עמוד השחר · צו וועלכר
צייט גימן זיא צום אבנד גבעט · צו דער
שטונד · אין וועלכר דיא פריסטר זיך פֿר זאמלט
האבן צו עסן דיא גאבן · דיא אינן גבראכֿט
וואורדן · ביז צום ענד דער ערשטן נאכֿט
וואכֿי · זוא שפריכֿט רבי אליעזר · דיא
ווייזן אבר שפרעכֿן · ביז צו מיטר נאכֿט ·
רבן גמליאל אבר · ביז צו דעם אויף גאנג
דער מורגן רויט · דרויף פֿולגט · מאימתי
קורין את שמע בשחרית וכו׳ וועלכי צייט
איז וואול בשטימט צום מורגן גבעט · דיא
צייט · דא מן איינן בלויאן פֿאדן פֿון
איינם ווייסן אונטר שיידן קאן · רבי אליעזר
וויל · עס זייא דיא צייט · דא מן צווישן
איינר בלויאן אונ׳ גרינן פֿארב איינן אונטר
שייד ער קענן קאן · אונ׳ זייא דאס מורגן
גבעט צו שליסן מיט אויף גאנג דער זוני ·

רבי

רבי יהושע ליהט זולכי לייט הין ביז צו דער
דריטן שטונד · דען אין זולכר שטונד פֿלעגן
דיא קינדר דעש קיניגש אויף צו שטיהן ·
בית שמאי שפריכט · מן זאל דיא אבנד
געבעטר ליגנד · דיא מורגן געבעטר שטיהנד
פֿר ריכטן · בית הילל לערט · איין יעדר
זאל זייני געוואונהייט אין אכט נעמן : אין
זולכן פלוגתות אונ׳ אין אייניגקייטן דער ראבינן
פֿענגט דיא משנה אן · זאש שליסט זיא אויך
אין מסכתא עוקצין · דיא אין לייטיגי פֿייגן
אונ׳ אין רייפֿי טרויבן מאכן נאך דעם אויש
שפרוך ר"ע · דש אין זיך דארמן פֿר אונ
רייניגט · אלז זונשט אין דען וואר האפֿטיגן
שפייזן · רבי יוחנן דער זון נורי שפריכט ·
עש גשיהט נייארט זולכש · ווען דיא לייט
דער צעהנדן דא אויז · ווען דיא אוליפֿן אונ׳
טרויבן אויף גטרוקנט ווערדן · איה זיא פֿוליג
רייפֿי ער לאנגן קענן · זאש העלט דיא זעלבי
דיא שול שמאי פֿור אונ ריין · דיא שול הילל
פֿור ריין · דען קוריאנדר העלט שמאי פֿור
ריין · הילל אן האנג פֿור אונ ריין : גלייכי
ווידריגי מיינונג האבן זיא אויך וועגן דער
צעהנדן : זולכש שפריכט דער תלמוד ·
ווער האט נון אונטר דיזן לייטן רעכט · אונ׳
וואר

וואור נאך זאלן זיך דיא יהודים ריכֿטן אין אירן
איסור והיתר· מיט דעם וואס פֿר בוטן
אונ׳ וואס צו גלאטן איז· דארויף עס דוך דער
תלמוד אונ׳ דיא יהודים לאזן אן קומן· אונ׳ דארין
אירי ריינינגקייט אונ׳ הייליגקייט זוכֿן: האבן
אבר משה ונביאים אין זעלבר אונטר איין
אנדר זולכֿר גשטאלט ווידר שפרוכֿן· אונ׳
זאלט זולכֿי ווידר ווערטיגי לער וואול פֿון איינם
גאט· פֿון איינם משה· פֿון איינם בערג
סיני הער קומן זיין· אונ׳ זאלט אן וואול
דארויף· אלז אויף איינר גוויזי און בוועגליכֿי
גלויבנס אונ׳ לעבנס רעגל זיך פֿעסט קענן
גרינדן אונ׳ דארויף גוויז פֿוזן: עס איז פֿון
דעסט וועגן גאנץ קיין וואונדר· דס דיא צדוקים
זאמט דען פֿירשטן אונ׳ פֿור נעמסטן דעס
פֿולקס זולכֿס און גוויזן וועזנס איר וואורדן·
אונ׳ זיך בלוס אן דיא מקרא גהאלטן האבן·
ניט ווענגר דס נוך ביס אויף דען הייטיגן
טאג דיא קראים צו קונשטאנטינופל אונ׳ פֿילן
אנדרן אורטן אין קדמוני דען תלמוד אלז
אייני ער פֿינדונג פֿון דען ראבינן פֿר ווערפֿן·
אונ׳ זיך בלוס אויף דיא גשריבני תורה ברופֿן·
וואן הערוא אויך אונטר דען ראביניטן אדר
תלמודיטן אונ׳ דען קראיטן אדר שריפֿט יודן
איין

איין און פֿר זיינליכר האז ביש אויף דיזי שטונד
געהעגט ווערט:

שאלה כ״ו

וואז הער שליזט דוא פֿערנר· דש דער
תלמוד ניט פֿון משה אונ׳ דורך דען זעלבן פֿון
השם הר שטאמן:

תשובה· משה· וויא אויך דיא נביאים
גדענקן מיט קיינם איינציגן וואורט דעש תלמוד·
אדר דש נוך אייני און גשריבני געהיימי אונד
אונ׳ אוהרן לער אויזר דער גשריבנן פֿור האנדן
זייא· אונ׳ נאך עטליכן הונדרט יוא טויזנד
יארן ערשט זאלט אין שריפֿטן דורך דיא
ראבינן גאופֿן בארט ווערדן· ווער אין
זולכש ווערק אין גאטש ראט בשלוזן גוועזן.
זוא ווירד ער גוויזליך זיין פֿולק דארויף גוויזן
האבן· נון פֿינדן מיר אבר ניקט דאפֿון אין
משה ונביאים· דען וואש דיא יהודים דארויש
וואלן פֿיר ברענגן· איז לויטר דונקלש און
גגרינטש ווערק· וויא אובן ער וויזן וואורדן·
פשיטא· משה מאכט דאש בריתֿ צווישן ה׳
וישראל אויף דאש גשריבני אונ׳ מיט אופֿפֿר
בלוט בשפרענגטי ספֿר תורה (שמות כ״ד)·
אלז ער וואלט פֿון דער וועלט אונ׳ זיינם
פֿולק אבשיד נעמן· זוא דראנג ער אויף דיא
גשריבני

גשריבני תורה· ער איבר גאב זיא דען לויטן·
דיא אוטטן זיא אין דיא בונדש לאדי לעגן·
(דברים ל"א)· פֿון דער תורה שבעל פה
זאגט ער אין קיין ווארט· וויא אויך דיא
פֿירשטן אונ׳ קיניגי אוטטן נאך אמאל דיא
תורה שבכתב מיט אייגנר האנד פֿון
נייאם אב שרייבן· ווען זיא שון איין ספֿר
פֿון אירן אבֿות האבן· וויא סנהדרין פרק
ב׳ לייגט: ווען אויך איינר פֿר בעשרונג
אדר רייניגונג דעש גלויבנש אדר גאטש
דינשטש זאלט אן געשטעלט ווערדן· זאו געשאה
עש נאך דער תורה שבכתב· אונ׳ ניט נאך
דעם תלמוד· אדר נאך דער תורה שבעל
פה· וויא אובן אויש מלכים ב׳ כ"ב אונ׳
ד"ה ב׳ ל"ד ער וויזן ווארדן· גאר נאך דענקליך
איז אויך· וואש איר פֿון דעם פֿראמן קיניג
יהושפֿט פֿינדן (ד"ה ב׳ י"ז)· וויא ער· אלז
ער דען וואהרן גאטש דינשט אונ׳ יראת
שמים אים לאנד וואלט אויף ריכטן· דא
האב ער געזאנד זייני פֿירשטן פריסטר אונ׳
לויטן· דאש פֿאלק הין אונ׳ ווידר אין דען
שטעטן יהודה צו לערן· דא שטיט נון
אויש דריקליך אין פסוק ט׳· אונ׳ זיא לערטן
אין יהודה· אונ׳ האטן דאש געזעץ בוך דעש
הערן

הערן מיט זיך· אונ׳ לוגן אום הער אין אלן
שטעטן יהודה· אונ׳ לערטן דאס פאלק· פון
דעסט וועגן אייפרטן אויך דיא נביאים
גוואלטיגליך ווידר דיא פריסטר אונ׳ טריפט
גלערטן· ווען זיא אויזר אטה אונ׳ דיא פון
גאט אויס דריקליך גזאנטי פרופעטן וואלטן
דעם פאלק וואס בייא ברינגן· אלזוא בריכט
הערויס ישעיה בסימן כ״ט התמהמהו ותמהו
וגו׳ ערשטארט אונ׳ ווערדט פר שטירלט·
זייט פרוליך אונ׳ טרייאט· ווערדט טרונקן
אונ׳ ניט פון וויין· טויאלט· אבר ניט פום
שטארקן גטרענק· דען עס האט אויס גגאזן
איבר אייך יי׳ דען גייסט דעס שלוארט·
אונ׳ האט פר שלאזן אייארי אויגן· דיא
פרופעטן אונ׳ אייארי הייפטר· דיא זעהיר האט
ער פר דעקט· אונ׳ עס ווערט זיין אייך אלי
גזיכטי אלז דיא ווארט איינס בוכס׳ זוא פר
זיגלט איז· וועלכס ווען זיא עס געבן ווערדן
איינם דער וויז לעזן· אונ׳ שפרעכן· ליז
נון דיז· אונ׳ ער שפריכט· איך קאנט ניט·
וויל עס פר זיגלט איז· אונ׳ אן גיבט דאס
בוך צו איינם דער ניט לעזן קאן· אונ׳ שפריכט·
ליז נון זולכס· אונ׳ ער שפריכט· איך קאן
ניט לעזן: אונ׳ עס שפריכט דער הער·

דארום

דארום וויל נאהט דיז פֿולק בפיו מיט זיינם
מונד׳ אונ׳ מיט מירן ליפן מאכן זיא מיך גרוט׳
אונ׳ מיר הערץ איז פֿערן פֿון מיר׳ אונ׳ מירי
פֿורכט דא מיט זיא מיך פֿירכטן׳ איז מצות
אנשים גבוט דער מענטן׳ מלמדה׳ זוא
גלערט ווערט׳ דארום זיך׳ איך טוא הין
צו וואונדרליך צו מאכן מיט דיזם פֿולק דאס
וואונדרבאר אונ׳ דאס וואונדר׳ אונ׳ עס
ווערט אונטר גיאן דיא וויזהייט זיינר וויזן׳
אונ׳ דער פֿר שטאנד זיינר פֿר שטענדיגן זיך
פֿר בערגי׳: אונ׳ בסימן ח׳ י״ט וכי יאמרו
וגו׳ ווען זיא זאגן ווערדן צו אייך׳ פֿורשט
צו דען וואהר זאגרן אונ׳ צו דען קליגלינגן׳
וועלכי טוואצן אונ׳ מורמלן וגו׳׳ זאל ניט איין
פֿולק צו זיינם גאט פֿורשן׳ אום דער לעבנדיגן
ווילן זאל אן דיא טוטן (פֿורשן)׳ לתורה
נאך דעם געזעץ׳ אונ׳ נאך דעם צייגניש׳ וואו
זיא ניט זאגן ווערדן נאך דיזם ווארט׳ ווערט
אים קייני מורגן רויט זיין׳ גאר הארט
פֿערט אויך רוח הקודש דיא נביאים׳ דיא
איר אייגן ווארט דעם פֿולק אויף בינדן׳ אן
דורך ירמיה בסימן כ״ג׳ כי גם נביא וגו׳׳
ביידט פרופֿעטן אונ׳ פריסטר זיין היכלר וגו׳׳
זוא טפריכט דער הער צבאות׳ ניט הערט

דיא ווארט דער פראפעטן · זיא בטריגן אייך · דאש גייכט אירש הערצנש זאגן זיא · ניט אויש דעם אונד דעש יי׳ · זיא זאגן איט טפרעכן צו דענן דיא איך לעטטרן · גזאגט האט עש דער יי׳ וגו׳ · דען ווער האט גשטאנדן איק גהייאניש גאטש · אונ׳ האט גזעהן אונ׳ גהירט זיין ווארט · ווער האט אכט גגעבן אויף זיין ווארט · אונ׳ האט עש גהירט וגו׳ · ניט האב איך גזאנד דיא פראפעטן · אונ׳ זיא זיין גלאפן · ניט האב איך גרעדר צו זיא · אונ׳ זיא האבן גוויזאגט וגו׳ · איך הויר עש וואש זאגן דיא פראפעטן · וועלכי וויזאגן אין איינם נאאן לוגן · דא זיא זאגן · איך האב גטרוייאט · איך האב גטרוייאט · וויא לאנג איז איק הערצן דער פראפעטן דיא וויזאגן לוגן · אונ׳ זיין וויזאגר דעש בטרוגש אירש הערצנש · וועלכי גדענקן פֿרגעזן צו אאכן איין פֿאלק איינש נאאנש דורך אירי טרוייק · וועלכי איין יעגליכר ער צעלט זיינם גזעלן · וויא אירי פֿעטר פֿרגעזן איינש נאאנש אין בעל: איין פראפעט אין וועלכם איז איין טרויק · דער ערצעלי טרוייאי · אונ׳ דער יעניגי · אין וועלכם איז איין ווארט · דער דער איין ווארט אין דער ווארהייט · וואש

דער טפרייא איט דעם וויין׳ טפריכט דער
הער׳ איז ניט זוא איין וואורט ווייא איין
פייאר׳ טפריכט דער הער׳ אונ׳ וויא איין
האמר׳ דער צר טלאגן וויר דאיין פעלזן׳
זיך׳ איך איבר דיא פרופעטן׳ טפריכט
דער הער׳ וועלכי טטעלן איין וואורט איין
יעגליכר פון זיינם גזעלן׳ זיך׳ איך איבר דיא
נביאים׳ טפריכט דער הער׳ וועלכי גלינר אאכן
אירי צונגן׳ אונ׳ טפרעכן׳ ער האט גזאגט׳ זיך׳
איך איבר דיא פרופעטן׳ וועלכי ווייזאגן טרוים
דער פאלטהייט׳ טפריכט דער הער׳ אונ׳
ערצעלן זיא׳ אונ׳ אאכן אירן איין פולק דורך
אירי לוגן אונ׳ דורך אירי לייכטיגקייט׳ אונ׳
איך האב זיא ניט גזאנר׳ אונ׳ האב אין ניט
בפולן׳ אונ׳ ניט נוצן זיא דיזם פולק׳ טפריכט
דער הער וגו׳׳ בסימן י״א ווייזט ער גאנץ
אייפריג אויף דיא תורה טבכתב׳׃ זוא
אויך טפריכט דער הער בייא דעם יחזקאל
הנביא כ״ב כ״ו כוהניה חמסו תורתי וגו׳ אירי
פריסטר טון גוואלט איינם גזעץ׳ אונ׳ ענט
הייליגן איין הייליגטום וגו׳׳ אונ׳ דער גלייכן
הייליגן אייפרט וויר דיא אענטן צער׳ וועלכי
אויז דעם גטריבנן אויט דריקליכן וואורט
דעם פולק אנז גאטס וואורט אויף גדרונגן
ווארי זיין אני נביאים פול׃

שאלה כ"ז

וואס האלטן דיא ראבינן איבר מסורה אדר דאס איין געטריבני הויך אונ' אונד געזעץ זעלבר פר דעכטיג:

תשובה· אלר דינגט· אויזר דעם דאס שון אובן אן געפירט· פר ווירפט זיך דער תלמוד זעלבר· אין דעם ער אייטן טייל בטטיט אויט ווידר ווערטיגן שפריכן אונ' געזעצן דער ראבינן· דא אין אונטר לאז איין לערר דעם אנדרן ווידר שפריכט· אונ' וואס דער אייני פור וואהר אונ' גוט האט אן געטריבן· דאס פר ווירפט דער אנדר· אונ' איזן אלזוא נאך אייגנר בקענטניס דיזר זעלבר· איין הויפן אן וואהרהייטן אים תלמוד זיין· דען צו גלייך קאן זולכש אליס ניט וואר זיין· יוא דיא ראבינן אים תלמוד אונ' דיא שון זיין איין אנדר דער אמון צו ווידר· דס זיא איין אנדר אויפש אוייזרשט גהאזט· פר דאאט· פר פלוכט אונ' פר באנט האבן· איך וויל ניט ווידר הולן· וואס אובן אין דער שאלה ט"ז גזאגט איז פון דען צדוקים אונ' פרושים· וויא וואול זיא ביידר זייטש וואהרן תלמידים דער אבות התלמוד· זונדרן אן ברענק נייארט דיא העפטיגן פלוגתות אונ' שטרייטיגקייטן דער ביידן

ביידן אים תלמוד הוך בריאטן גרוטן ראבינן
הילל אונ׳ שמאי זאמט דערן טולן׳ דא פֿון
טון אובן בשמלה י״ז געהאנדלט ווארדן אינ׳
און פֿר וואנדרונג קאן אן אויך ניט לעזן׳
ואט דער תלמוד אין בבֿא מציעא דף נ״ט
ער לעלט: עט לאנקטן זיך נעמליך דיא ראבינן
פֿון איינר געוויזן ארט איפֿן׳ אוב נעמליך
דיא זעלבי קענטן אייניגי און רייניגקייט אן
נעמן׳ דט זיא פֿור און ריין לו אכֿטן וערן׳
רבי אליעזר זאגט ניין׳ דיא איבריגי ראבינן
זאגן יוא׳ אליעזר טאט לייכֿן אונ׳ וואונדר
לו בקרעפֿטיגונג זיינר איינונג׳ דיא אנדרן
קערטן זיך ניקט דאראן׳ זונדרן טאטן
אליעזר אין דען באן׳ אונ׳ פֿר ברענטן אלי זייני
דוניין׳ דיא ער פֿון דען ריינן דינגן געגעבן
האט׳ וויא דיזר זולכֿט פֿון רבי עקיבֿא פֿר
נאם׳ לו ריט ער זייני קליידר׳ ווארף זיך
לור ערדן׳ אונ׳ ויינט ביטרליך׳ דא ענטשטונד
אויף דעם גאנלן ערד בודן איין גרויזאמט
געויטר׳ דא דורך דער דריט טייל פֿון אוליפֿן׳
וויילן אונ׳ גערשטן פֿר דורבן ווארד׳ דער
טייג פֿר פֿוילטי אין דען הענדן דער באקרן
הויז איטר׳ עט ואר אויך זונשט איין גרוט
יאאר אויף דעם ערד בודן׳ דען ווא אליעזר
איט

מיט זיינן אויגן הין זאך· דא וואורד
אליט איט פייאר פר בראנט· רבי גמליאל
זעלבשט· אלז ווערכר דא צו מאל ראש הישיבה
וואר· דא רבי אליעזר אין דען באן גטאן
ווארד· פור עבן דא צו מאל אויך דעם מער·
דא ענט שטונד איין זולכט אונגשטים· דש
גמליאל· וואו ער ניט גאט אים גבעט זייני
אונשולד פור גשטעלט העט· אונ' דא דורך
דאש וועטר גשטילט· אום גקומן ווער·
הין געגן פיאל אויך אליעזר איינשט אויף דיא
ערד· אונ' בעטיט· דא וואורד גמליאל·
און גאכט ער איין ברודר וואר דעש וויבש
אליעזר· פלוצליך גטויט· ווער
האט נון פון דיזן לייטן רעכט· אלי קונטן
זיא יוא ניט צו גלייך רעכט האבן· זונשט
העטן זיא און רעכט גטאן· דש זיא איין
אנדר פר באנט אונ' גטוידט· דוך ווארנש
אלי גרושי תלמודישי ראבינן· אונ' מייסטר פון
ישראל· אונ' דיאן זיך גרושר לייכן· בפורט
דער אין חרם גטאני אונ' פר דאמטי אליעזר·
זינטמאל זוא גאר דיא בת קול זעלבר מיט
איינר שטים פום הימל· וויא אך אן גלוגגן
אורט שטיט· דעם זעלבן ביא פאל· היא
ביא איז ניט צו פר געזן· דש רבי גמליאל·

וויא אם אן גפֿירטן אורט גזאגט ווערט · אלז
ער אין דעם אונגטטים דעט מערדט צו גאט
גבעטיט · אים פֿור גטטעלט · ער האב
דען אליעזר אום דער עהר גאטט ווילן · אונ׳
בלוט פֿון דעטט וועגן אין חרם גטאן · דא
איט דיא טטרייטיגקייטן אונטר דען יהודים
ניט מעכטן פֿר מערט ווערדן · אלזוא האט
גמליאל זעלבטט זאגט דעם בית הישיבֿה טון
דא צו מאל ער קאנט · עט טויגטי דאט פֿילי
טטרייטן דער ראבינן ניט · אונ׳ דוך האט
עט הער נאך מאלן נוך עצליכי הונדרט יאר
גדויארט · אונ׳ בטטיט אויז זולכֿן צאנקרייאן
דער ראבינן גוטן טייל דער תלמוד · עט
האט אבר ניט אליין דאט גרוטי גלענק דער
טולן עצליכֿן קלוגן מענרן אונטר דען יהודים ·
וועלכֿי אין דעם תלמוד גריאט ווערדן · איז
פֿאלן · זונדרן אויך דיזיט · דט דער פֿעטר
קבלה אונ׳ דבֿרים דער תורה פֿור גלוגן וואורדן ·
וויא דער תלמוד אין בבֿא מציעא פרק ז׳
זעלבר טפריכֿט · מפני מה חרבו סנוורת
של בית היני ג׳ שנים קודם ירושלים · מפני
שהעמידו דבריהם על דברי תורה · ווארום
איז דאט גריכֿט הויז צו בית היני דרייא יאר
פֿור ירוטלים פֿר טטוירט · דארום וויל זיא
דיא)

(דיא ריכֿטר אונ׳ בייא זיצר) אירי ווארטי דען
ווארטן דער תורה פֿור גזוגן האבן :

שאלה כ״ז

מאכֿט זיך דער תלמוד נוך ווייטר פֿר דעכֿטיג ·

תשובה · יאה · עס איז איבר אל בקאנט אויס דעם תלמוד אונ׳ מסכת יומא פרק א׳ דש אונטר דען פֿינף שטיקן · דיא דעם אנדרן היכֿל גפֿעלט · איז גוועזן רוח הקדש זאמט אורים ותומים · דיז בקענט אויך סנהדרין פרק א׳ · תנו רבנן · משמתו נביאים האחרונים · חגי זכריה מלאכי · נסתלקה רוח הקדש מישראל · עס זאגן אונזרי רבנין · נאך דעם גשטארבן זיין דיא לעצטן פראפֿעטן · חגי זכריה ומלאכי · איז דער הייליגי גייסט פֿון ישראל גוויכֿן : אין דעם זא · וויא קאן אן דען פֿר זיכֿרט זיין · דש דיא רבנין ווענכֿי אונטר דעם אנדרן היכֿל אונ׳ נאך דען נביאים אין יהודה אונ׳ בבֿל בייא דיא אכֿט הונדרט יאהר הער נאך · אונ׳ היא דורך אין גאר גרוסר ווניגי גלערט האבן · אונ׳ אויס דערן לער אונ׳ רעכֿט שפריכֿן דער תלמוד איז צו זאמן גטראגן · דש · זאג איך · דיא רבינן האבן רעכֿט גלערט אונ׳ גשפרוכֿן : בפֿרט דא דער הייליגי גייסט צו אירן צייטן פֿון ישראל וואר גוויכֿן · עס זעלט צוואר דער

תלמוד אם אן גפֿירטן אורט הין צו · זיא העטן
זיך דא צו אמל דער בת קול אדר היאלט
שטים גברויכט · אונ׳ ברופֿט זיך דער תלמוד
אונטר אנדרן אויף הילל · אבר ווען דיא
בת קול אין גיגנווארט אנדריר ערטונן :
אבר אלז דער תלמוד דיז טריב · וואר הילל
שון עלליכי הונדרט יאר טוט · וואס וואוסטן
דען דיא ראבינן · דיא דען תלמוד מאכטן ·
דא פֿון · וואס צו הילל צייטן גשיאן · אויך
דיא זעלבט זעלטן גזעהן אונ׳ גזאגט האבן ·
זיין הילל תלמידים גוועזן · וואס זאגט אבר
שמאי אונ׳ דעזן תלמידים דא צו · ווילט אלזוא
דאס בלוזי זאגן אין זעלבן וויכטיגן זאכן ניט
אויס מאכן : זונשט פֿינדן זיך זעלכי דינגי
אים תלמוד · ועלכי דיא בת קול זול גרעדט
האבן · דט אין ביליך בייא זיך אן שטיאן
אונ׳ פֿראגן אונז · פֿון וואנן זעלכי שטים גקואן ·
גוויז · אין קורץ צו פֿור אן גצוגנם אורט אויס
דער בבא מציעא · אלז רבי אליעזר זיך אין
בווייזונג זיינר מיינונג אויף דיא בת קול בריף ·
ליז זיך דיא בת קול הירן אונ׳ שפראך · וואס
האבט איר מיט רבי אליעזר צו טאפֿן · זייני
מיינונג פֿינדט פלאץ אן אלן אורטן · דא טראט
רבי יהושע אויף זייני פֿיס · אונ׳ ווידר שפראך
דער בת קול · (עס שטיט גשריבן אים געזץ ·

דברים ל' פסוק י"ב) זיא איז ניט אים הימל ·
עס זעלט דער תלמוד הינצו · וואס איז דער
פֿרשטאנד פֿון דיזן ווארטן · זיא איז ניט אים
הימל · עס ענטפֿרט רבי ירמיה · עס זייא
פֿור לענגסט דיא תורה אויף דעם בערג סיני
געגעבן · איר פֿראגן פֿיל נאך דער בת קול ·
וואס וואר דאס אויך פֿור איינע ענטפֿערט :
וועלכי דיא בת קול אין מסכת עירובין גאב ·
אלז זיך דיא שולן הלל ושמאי גאנצר דרייא
יאר איבר איינר פֿראג ערגרליך מיט איין
אנדר געזאנקט האטן · דא דיא בת קול דיז
ווארטל שפראך · אלו ואלו דברי אלהי' חיים ·
זוא וואול דיז אלז יענס זיין ווארט דעס
לעבנדיגן גאטס · דאס איז · זיא האבן ביידי
רעכט · עס איז גלייך · אלז ווען געזאגט
ווערט · קין האט זיינן ברודר הבל ערשלאגן ·
אונ' האט אין ניט ערשלאגן · ער האט ניט
רעכט דארן געטאן · אונ' האט דאך רעכט
דארן געטאן · ביידס זיין ווארט דעס
לעבנדיגן גאטס :

שאלה כ"ח

וואזוא געבן דיא ראבינן זעלבר ווייטר צו
פֿרשטיהן · דש דער תלמוד ניט פֿון משה אונ'
דעם בערג סיני הער שטאמי אונ' קומי:

תשובה· זיא זאגן דער תלמוד בגרייפֿט
פֿינפֿרלייא ארטן דער מסורות אדר לערן
דער אלטן אין זיך· (א) דיא ערקלערונג
דער גבוטי גאטס· וועלכי הטם זעלבר משה
געגעבן האט· (ב) דיא זונדרבארן זאגונגן
משה· וועלכי ער אויף דעם בערג סיני פֿון
השי׳ עמפֿאנגן· גנאנט הלכות למשה מסיני·
דיא זאגונגן משה פֿון סיני· (ג) דיא
זאגונגן· וועלכי אויס דען דרייצעהן מדות· דא
אן איינס אויס דעם אנדרן שליסט· פֿון דען
ווייזן אלטן הערויס גצוגן זיין· (ד) דיא
גריכט שליסי· וועלכי דיא ווייזן מבות אין
איינם יעדן עולם גמאכט· אום איין סייג
אדר צוין אום דיא תורה צו ציהן· (ה)
דיא געוואנהייטן· וועלכי מיט אלגמיינר בווילּיגונג
אדר גברויך זיין אן גנומן וואורדן· וויא
דא פֿון וויטר ביים דעם רמב״ם אין יד חזקה·
אונ׳ אין הלכות עולם נאך צו שלאגן איז· נון
זיאהט מן יוא לייכט· דש אויס דיזן פֿינף
ארטן דער מסורה נייארט דיאביידן ערשטן
פֿור אייגנטליך אלזוא גנאנטי מסורות אן צו
זעהן זיין· וויל דיא זעלבי און מיטלבארר
וויז למשה אויף הר סיני זאלן געגעבן זיין·
אונ׳ משה זול זיא אויס דריקליך אונ׳ מיט זוא פֿילן
וואורטן

וואורטן דעם יהושע · אונ' פאלגנדט דען זקנים
געגעבן האבן · דיא איבריגן דרייא ארטן
אבר ווערדן גיינארט פאלגנט וויז דורך דיא
י"ג מדות אויט דער געטריבנן תורה הערויט
געפירט · אדר זיא זיין גאר זעלבי זאלונגן ·
אדר אויך גיינארט בלוזי געוואונהייטן · וועלכי
וואו ניט ווידר דוך אויזר אונ' געבן דער
תורה פון דען אבות זיין איין געפירט וואורדן:
ווייל נון דעם זוא איז · נאך דער ראבינן
איינגן ערקלערונג · זויא זאלט דען דער
גאנצי תלמוד פון דעם בערג סיני · אונ' פון
גאט זעלבר אויט דריקליך ביד משה דורך
המסורה שבעל פה הערקומן · היא
קומט נוך דאלזי · דט וואט דיא יהודים פון
דער תורה טבעל פה אמיני פור געבן · מיט
דער טאט זעלבשט ניט איבר איין שטימט ·
דען זאלט עט זיין תורה לא שבכתב · אלא
שבעל פה · אונ' וועלכט זאלט גיינארט אינרליך
אונ' הייאליך זיין אונ' בלייבן · נאך דעם פור
געבן דער ראבינן · ווארום האבנט דען רבי
יהודה אונ' רב אשי אופגבאר געאכט · אונ'
עט אין אופנטליכי טריפטן אונ' ספרים · דיא
אין לעזן קאן · פר פאזט:

שאלה כ״ט

וואנט דען איין זולכי בוואנדניש מיט דעם
תלמוד האט· ווארום איגן דען וואז דיא
ראבינן דען לייטן ביים גבראכט האבן· דער
תלמוד קווי׳ אסיני אונ׳ פֿון הטי׳ זעלבר ביך
משה הער:

תשובה· דיז וואלט ניט אנדרש זאגן דיא
אב זיכט· וועלכי דיא מענר· דיא דען תלמוד
אמכטן· האטן· דיא יהודים טרייבן זעלבר·
וויל רבי יהודה מיט דעם בית דין אונ׳ טאג
וואהר גנואן· וויא דיא יהודים אין אלי
וועלט אונטר דיא גוים פֿר שטרייאט ווארדן·
אונ׳ דא הער אן איגליך וואר· דש דיא ביז
הערואה הייאליך גוועזני קבלה ווייטר אונטר
דיא יודנשאפֿט אונ׳ דערן קינדר דורך בלוט
ערלעגן אונ׳ הויר זאגן פֿורט גפֿלאנלט ווערדן
קענט· זוא זיין ניטיג גוועזן· דיא אמורה
דער פֿעטר אינט כתוב צו ברינגן· אונ׳
אין איין אורדנטליכט ספרי· זוא נאך אאלט
דער תלמוד גנאנט ווארד· איין צו ציבכן·
דא מיט זיך דיא גזאאטי דורך דיא וועלט
צר שטרייאטי יודנשאפֿט דארנאך ריכטן קענט·
וויא האט דיז פֿור נעאן אבר קענן אויאר אעהר
דען צוועק ער רייכן· ווען ניט דיא לייט ווערן
ברעדט

בערט וואורדן· עס קען דיז ספר פון השם
ומשה הער· דען עס ווער פור אור אלטן
לייטן על ההר סיני גאופנבארט· אול
פולגליך ביד על יד ובפי על פי דורך איינע
געהייאי מסורה וקבלה ביז אויף זולכי לייטן
פורט גפלאנצט· אויך גאב עס איין גרוס
יוא פאזט געטליכט אן זעהן דען ראבינן·
ווען אן איר למוד ודינין אלז איינע תורה
פון גאט אול אשה אן נעאן אוזטי· עס
פר גלייכט יוא דאס דיא אסכת סוטה זעלבר
בפרק ג׳ איין קצת פרושים· וועלכי דוך
דען פורנעאסטן הויפן פון דען ראבינן איס
תלאוד אאכן· דעם שכם· וועלכי אירי
עהר אול אייגן נוץ דער עהר גאטס פורציגן·
דא זיא טפריכט· פרוש שכמי· זה
העושה מעשה שכם· דער טיבאיטיטי
פאריזייאר איז דער· זוא דיא ווערק טיכם
טוט· דאס פירוש טפריכט· מעשה שכם·
שמלו שלא לשם שמים· אף זה מעשיו·
לתנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים·
דאס ווערק שכם· וועלכר זיך בטניט ניכט
דעם גאט אים היאל· זונדרן דיז וואר זיין
ווערק· אום זיינט נוצנס ווילן· אול דס
דיא אענטן קינדר אין אעכטן עהרן· אול

ניט דען גאט דעט היאלט· (זוא אויך דער פריזיימר)· אונ׳ דער גלייכן אירדישי אב זיכטן (דאט איך ניקט זאג פון דער און גלאהרטיקייט איין פאלט אדר אנדרן און פעהיגקייטן עזלייכר ראבינן אים תלמוד· וויא דען רבי יוחנן· וועלכר דען תלמוד ירושלמי גמאכט· איז איין שוסטר גוועזן· וויא רבי משה אין דער הקדמה אין יד חזקה שרייבט· ריש לקיש איין הוך בריאטר תלמודיטר לערר איז גוועזן איין זולדאט אונ׳ פירר דער שטראזן רויבר)· אלזו אונ׳ דער גלייכן אירדישי אונ׳ פליישליכי בגירדן אונ׳ אב זיכטן· זאג איך· טוהן זיך הין אונ׳ ווידר ביים דען ראבינן· זוא וואל אין דער משנה אלז גמרא הער פור:

שאלה ל׳

גשיכט עס דען וואל אין זולכר הין אונ׳ אנדרן אירדישן אפעקטן· דש דיא תלמודישי ראבינן אירר זעלבסט פר געזן· אונ׳ דאש יעניגי· וואס זיא גדענקן דורך גרוש אמכונג אירר לער פעסטט צו שטעלן· און בראכטזאמר וויז ווידר נידר רייזן· אונ׳ אלזוא דעם תלמוד דען הערלנט שטוז געבן:

תשובה· עס ער העלט זולכט ניט. אליין אויש דעק· וואש טון הין אונ׳ ווידר אן גפירט איז·

איז· זונדרן איינן הויפטשטרייך ברינגט אים
זעלבר דער באבֿילוניטי· דאס איז דער הויפט
תלמוד· בייא אין גמרא סנהדרין דף כ"ד·
א"ר אושיעה· מאי דכתיב· ואקח לי שתי
מקלות· לאחד קראתי נועם· ולאחד קראתי
חובלים· נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ
ישראל· שמנעימים זה לזה בהלכה· חובלים·
אלו תלמידי חכמים שבבבל· שמחבלין זה לזה
בהלכה· ויאמר אלי· אלה בני היצהר
העומדין וגו׳ יצהר· א"ר יצחק· אלו תלמידי
חכמים שבארץ ישראל· שנוחין זה לזה בהלכה
כשמן זית· ושנים זתים עליה· אלו תלמידי
חכמים שבבבל· שמרירי זה לזה בהלכה כזית·
כתיב· ואשא עיני· וארא· והנה שתים נשים
יוצאות· ורוח בכנפיהם· ולהנה כנפים
ככנפי החסידה· ותשאנה האיפה בין השמים
ובין הארץ· ואומר אל המלאך הדובר בי·
אנה הנה מוליכות את האיפה· ויאמר אלי·
לבנות לה בית בארץ שנער· אמר ר׳ יוחנן
משום ר׳ שמעון בן יוחאי· זו חנופה וגסות
הרוח שירדו לבבל· וגסות הרוח לבבל נחית·
והאמר מר· עשרת קבין גסות ירדו לעולם·
תשעה נטלה עילם· ואחת כל העולם כלו· אין·
לבבל נחית· ואישתרביב הוא· ואישתרבב
לעולם·

לעולם · דיקא נמי דכתיב · לבנות לה בית בארץ שנער · שמע מיניה · וגסות לבבל לא · והאמר מר · סימן לגסות הרוח עניות · ועניות לבבל נחית · מאי עניות · עניות דתורה : דכתיב · אחות לנו קטנה ושדים אין לה · וא"ר יוחנן זה עילם · שזכתה ללמוד · ולא זכתה ללמד · מאי בבל · א"ר יוחנן · בלולה במקרא · בלולה במשנה · בלול׳ בתלמוד · במחשכים הושיבני כמתי עולם · א"ר ירמיה · זה תלמודא של בבל · עש זאגט רבי אושעיה · וואש איז דאש גשריבן אין · אונ׳ איך נאהם מיר צווייא שטעבי · דען איינן נענט איך נועם ליבליכקייט · אונ׳ דען אנדרן חובלים פרדערבר · נועם · דיז זיין דיא שוילר דער וויזן אים לאנד ישראל · וועלכי ליבליך זיין אונטר איין אנדר אין דען זאצונגן · חובלים · דיז זיין דיא שוילר דער וויזן אים לאנד בבל · וועלכי זיך אונטר איין אנדר פֿר דערבן אין דען זאצונגן · אונ׳ ער שפראך צו מיר · דיז זיין דיא קינדר דעש אויל בויאם · וועלכי שטיאן וגו׳ אויל בויאם · עש זאגט רבי יצחק · דיז זיין דיא שוילר דער וויזן אים לאנד ישראל · וועלכי גלינד זיין אין דען זאצונגן וויא איין אויל פֿון

אויל

אויז בוים· אונ׳ צווייא אויז בוים נעבן אים·
דיז זיין דיא טוילר דער ווייזן צו בבל· וועלכי
ביטר זיין צו איין אנדר אין דען זאצונגן וויא
אייני אוליפֿי· עס שטיט גשריבן· אונ׳
איך הוב אייני אויגן אויף אונ׳ זאה· אונ׳ זיך·
צווייא ווייבר דיא הערפֿור גינגן· אונ׳ ווינד
וואר אין איירן פֿיטיפֿן· אונ׳ איירי פֿיטיך
וואָרן אלז פֿיטיך איינש שטורכש· אונ׳ זיא
טרוגן דיא איפֿה צווישן הימל אונ׳ ערדן· אונ׳
איך שפראך צו דעם ענגל· דער מיט מיר
רעדט· וואו הין טראגן זיא דיא איפֿה·
אונ׳ ער שפראך צו מיר· צו בויאן אים איין
הויז אים לאנד שנער· עס זאגט ר׳ יוחנן
אים נאמן שמעון בן יוחאי· דאס איז דיא
הויכלייא אונ׳ הופֿארט דעס גייסטס·
וועלכי הין אונטר גשטיגן זיין גין בבל· וואס·
איז גבראכט דיא הופֿארט דעס גייסטס נאך
בבל· אבר זאגט ניט אר׳· צעהן פֿיר פֿאז
הופֿארט זיין הער אונטר קומן אין דיא וועלט·
נוין זיין גטראגן נאך עילם· אונ׳ איינס אין
דיא גאנצי וועלט· זא איז עס· נאך בבל איז
זיא גטראגן· אונ׳ האט זיך הוך ער הובן צו
עילם· אונ׳ איז אויך צו מערקן· וואס גשריבן
שטיט· צו בויאן אים איין הויז אים לאנד
שנער·

שנער׃ פֿרשטיהי פֿון אים׃ אונ׳ האט בבל
קייני הופֿארט׃ אבר זאגט ניט אר׳ אין
צייכן דער הופֿארט דעש גייששט איז ארמוט׃
אונ׳ דיא ארמוט איז גין בבל גבראכט. וואש
פֿור אייני ארמוט׃ דיא ארמוט דעש גזעצש׃
וויא גשריבן שטיט׃ איר האבן איין קליין
שוועשטרכן׃ אונ׳ זיא האט קייני ברושטי׃
אונ׳ עש זאגט רבי יוחנן׃ דיז איז עילם׃
וועלכש פֿר דינט האט אדר ווירדיג איז ללמוד
צו לערנן׃ אונ׳ ניט טיכטיג אדר ווירדיג ללמד
צו לערנן׃ (היא ווערט גשטיכלט אויף דען
תלמוד צו בבל)׃ וואש איז בבל׃ עש שפריכט
רבי יוחנן׃ בלולה׃ אייני אענגרייא אין דער
מקרא׃ בלולה׃ אייני אענגרייא אין דער
משנה׃ בלולה׃ אייני אענגרייא אים תלמוד
בבלי׃ ער האט איך איינש פֿינשטרניז גזעצט
וויא דיא טוטן דער וועלט אדר איביגקייט׃
עש זאגט רבי ירמיה׃ דיז איז דיא לימודה
(דער תלמוד) צו בבל׃ דיז זיין וואורט
דעש תלמוד בבלי׃ וואו דאש ניט הייסט
מיט שאול אין זיין אייגן חרב פֿאלן׃ זוא
וויז איכש ניט׃ בפֿרט גיבט עש דעם
תלמוד דען לעצטן הערצנש שטוז׃ ווען מן
דיא וואורט זכריה׃ וועלכי דער תלמוד אם
מן

אן גלוגן אורט אויש גלאזן · דא בייא זעלט ·
ויצא המלאך וגו׳ אונ׳ עש גינג הערויש
אין ענגל רעדנד מיט איר · אונ׳ שפראך צו
איר · העב דייני אויגן אויף אונ׳ זיך · וואש
איז דיז · דאש הערויש גיט · אונ׳ איך שפראך ·
וואש איז עש · אונ׳ ער שפראך · דיז איז
דיא איפה זוא הערויש גיט · אונ׳ ער
שפראך · דאש איז איר אויג אויף דעם
גאנצן ערד בודן · אונ׳ זיך · איין צענטנר
בלייא ווארד גטראגן · אונ׳ דיז איז איין וייב ·
זוא דא זיצט מיטן אין איפה · אונ׳ ער
שפראך · דיז איז דיא בוזהייט · אונ׳ ער ווארף
זיא מיטן אין דיא איפה · אונ׳ ווארף
איינן שטיין בלייא איבר אירן מונד ·
דא האט דער תלמיד
זייני אב פרטיגונג:

* * *
* *
*

אונ׳ ישוע וואר איינן טר אויס טרייבן (אויט
איינם זאלכן)׳ וועלכר שטום וואר׳ אונ׳
אלז דער טר אויס גינג׳ רידיטי דער שטואר׳
אונ׳ אליש פאלק פר וואונדרטי זיך זער: טו
אבר איין טייל פון אינן שפראכן׳ דש ער
אויס טרייבט דיא רוחות דורך (דיא עבודה
זרה) בעל זבוב׳ אלז דורך דען אויברשטן
פון דען טריס: טז אונ׳ אנדרי פר זוכטן אין׳
אונ׳ בגערטן פון איס איין צייכן פון הימל׳
יז אונ׳ ער (ישוע)׳ אלז ער גזעהן אירי
גדאנקן׳ שפראך ער צו אינן׳ איין איקליכש
קיניגרייך׳ צווישן וועלכם צאנק איז׳ דאס
זעלביגי ווירד פר וויסט׳ אונ׳ איין הויז ווירד
איבר דאס אנדרי פאלן (ווען צאנק אונ׳ קריג
דרינן איז): יח אונ׳ ווען אויך צווישן דעם
שטן קריג איז׳ וויא ווירד זיין קיניגרייך
בשטיאן קענן׳ דען איר זאגט׳ דש איך
דיא רוחות אויס טרייב דורך בעל זבוב: יט
אונ׳ ווען איך דיא רוחות דורך בעל זבוב אויס
טרייבי׳ וואו דורך טרייבן זיא אייערי קינדר
אויס׳ דארום ווערדן זיא אייך ריכטן: כ
ווען איך אבר דיא רוחות אויס טרייב דורך
דען פינגר גאטש׳ פר וואר׳ זא איז דאס
קיניגרייך

קיניגרייך פון הימל צו אייך גקומן: כא ווען
איין שטארקר מאן גגורטט מיט זיינן שטרייט
גפעסן היטט זיינן הויז· ווערדן אלי זייני
גיטר אין פרידן זיין: כב ווען אבר איין
שטארקרר מאן קומט אלז ער· אונ׳ בצווינגט אין·
אלז דען נעמט ער וועק פון אים זייני שטרייט
גפעס· אויף וועלכן ער זיך פר זיכרט האט·
אונ׳ ער טיילט אויס דען רויב: כג אונ׳
ווער ניט מיט מיר איז· דער איז ווידר מיך·
אונ׳ ווער ניט איין זאמלט מיט מיר· דער צו
שטרייאט: כד ווען איין רוח טומאה
אויס דעם מענשן אויס גיט· זא גיט ער
אין דיא ווישטי ערטר· אונ׳ ער זוכט רוא·
אונ׳ פינדט זיא ניט· אונ׳ ער (דער רוח)
שפריכט· איך וויל ווידר קערן אין מיין הויז·
אויס וועלכם איך אויס גגאנגן בין: כה
אונ׳ ער קומט ווידר· אונ׳ ער פינדט עס
(זייני ערשטי וואונונג אין דעם מענשן) אויס
גקערט מיט איינם בעזן· אונ׳ גרייניגט: כו
דען קומט ער· אונ׳ ער נעמט זיבן אנדרי
רוחות· דיא שלימר זיין אלז ער· אונ׳ זיא
קומן אלי· אונ׳ זיא רואן דא זעלבשט· אונ׳
עס ווירד דאס לעצטי פון דיזם מענשן ערגר·
אלז זיין אן פאנג: כז אונ׳ עס גשאך· אלז
ער

ער דיזי וואורטי רידיטי׳ האט איינה פרויא
אונטר דעם פאלק אירה שטים אויף גהויבן׳
אונ׳ צו אים גשפרוכן׳ וואול דעם לייב׳
וועלכר דיך גטראגן האט׳ אונ׳ וואול דענן
בריסטן׳ וועלכי דוא גזויגט האסט: יכח
אונ׳ ער שפראך׳ אבר׳ וואול דענן׳ דיא
דאש וואורט פון גאט הערין׳ אונ׳ היטן עש:
כט אונ׳ אלז איין גרוסה מענגי פון פאלק צו
אים גפלאסן ווארי׳ האט ער אן גפאנגן צו
אינן צו רידן׳ אונ׳ שפראך׳ דיזש גשלעכט
איז בוזי׳ אונ׳ פר לאנגט איין צייכן׳ אבר
עש ווירד אים קיינש גגעבן ווערדן׳ אלז נור
דאש צייכן פון יונה הנביא: ל דען גלייך
וויא יונה איין צייכן וואר צו דענן לייטן צו
נינוה׳ אלזוא ווירד דער מענשן זון זיין צו
דיזש גבירד: לא דיא קיניגין פון שבא
ווירד אויף שטין אים גריכט מיט דענן לייטן
פון דיזש גבירד׳ אונ׳ זיא (דיא קיניגין פון
שבא) ווערט זיא (דיא לייטי) בשולדיגן׳
דען זיא (דיא מלכה שבא) איז גקומן פון
דענן ענדן דער ערדן׳ אום צו הערין דיא
קלוגהייט פון שלמה (מלכים א׳ סימן יוד)׳
אונ׳ נון׳ היער איז איינר׳ דער מעהר איז
אלז שלמה: לב דיא לייטי פון נינוה ווערדן
אויף

אויף שטין מיט דיזם גשלעכט אן דעם יום
הדין · אונ׳ זיא ווערדן זיא בשולדיגן · דען
זיא זיין ווידר צוריק גקערט פֿון אירן בוזן ·
איבר דאש רופֿן יונה (יונה סימן ג׳) · אונ׳
נון · היער איז איינר · דער מער איז אלז
יונה · (אונ׳ דאך וואלן זיא איינן וואורטן ניט
אאמין זיין · אונ׳ תשובֿה טון): לג אונ׳
קיין מענש צינדט איין ליכט אן · אונ׳ טוט עש
אין דאש פֿר בארגני · אדר אונטר איין מאש ·
נייארט ער זעלט עש אויף איינן לייכטר ·
אויף דש · דיא הריין קומן · דאש ליכט זעהן
מעגן: לד דאש ליכט פֿון דעם לייב איז
דאש אויג · אונ׳ ווען דיין אויג איין פֿעלטיג
אונ׳ רעכטפֿערטיג איז · אלז דען ווירד דיין
גאנצר לייב ליכט זיין · ווען אבר דיין אויג
בוז איז · ווירד דיין גאנצר לייב פֿינשטרניס
זיין: לה דארום היטי דיך · דש ניט
דאש ליכט · וועלכש אין דיר איז · פֿינשטרניס
זייא: לו דען · ווען דיין גאנצר לייב ליכט
זיין ווירד · אהני איין טייל פֿון דער פֿינשטרניס ·
אלז דען ווירד דער גאנצי לייב ליכט זיין ·
אונ׳ אלז איין גלאנץ פֿון בליץ ווירד ער דיך
ערלייכטן: לז אונ׳ עש גשאך · אלז ער
רעדיטי · האט אין איינר פֿון דען פרושים
גבעטן ·

גבעטן איט אים צו איטאג צו עסן · און ער (ישוע)
קאם · און זעצטי זיך צו טיש : לח און דער פרוש
האט דיזט געזעהן · און ער האט זיך פֿרוואונדרט ·
וייל ער זייני הענדי ניט געוואשן האט פֿור דעם
עסן : לט און דער העד (ישוע) שפראך
צו אים · (צו דעם פרוש) · נון איר פרושים ·
רייניגט דיא בעכר און דיא טישן פֿון אויסן
ווענדיג · און וואס אין אייך איז · דאס איז
פֿול רויב און ביזט : מ וואי (איבר אייך)
נארין · פֿר וואר דער יעניגי · וועלכר געמאכט
האט דאס פֿון אויסן ווענדיג · האט אויך
דאס פֿון אינן ווענדיג געמאכט : מא אבר
גיבט צדקה פֿון דעם · וואס איר האבט ·
זוא ווירד אייך אלים ריין זיין : מב אבר
וואי אייך פרושים · דיא איר מעטר גיבט
פֿון איננן קרויט · און פֿון רויטא · און פֿון
אלן גרינן קרויט · (וועלכי פטור זיין פֿון
מעטר) · און איר איבר פֿארט דאס גריכט
און דיא ליבה פֿון גאט · דיזי זאכן
זיין צו טון · און דיזי ניט צו פֿר לאזן : מג
וואי אייך פרושים · דען איר האבט ליב צו
זיצן מויבן אן · אין דענן טולן · און געגריסט
צו ווערדן אויף דען גאסן : מד וואי אייך
סופֿרים · און אייך פרושים · איר טאייכלר ·

דען

דען איר זייט וויא דיא פֿרבורגני גרעבר׳ ·
דיא מן ניט זעהן קאן · אונ׳ דיא לייטי גיאן
איבר דיא זעלביגי · אונ׳ וויסן עס ניט : מה
אונ׳ איינר פֿון דען סופֿרים אנטוואורטיטי · אונ׳
שפראך צו אים · רבי · דא דוא דיזי ווארט
רידשט · לעשטרשט דוא אויך אונז : מו
אונ׳ ער שפראך · אונ׳ וויאי אויך אייך · איר
סופֿרים · דען איר לאדט אויף דיא לייטי
שווערי לאשטי · וועלכֿי זיא ניט טראגן קענן ·
אונ׳ איר רירט זיא (דיא שווערי לאשטי ·
דאס איז · דיא שווערי אלוות · וועלכֿי הייסן
אלוות אדרבנן) ניט אן · מיט איינם פֿון
אייערן פֿינגרן : מז וויאי אייך · דען איר
בויאט דיא גרעבר פֿון דענן נבֿיאים · אונ׳
אייערי עלטרן האבן זיא ערשלאגן : מח
דארום צייגט איר · אונ׳ האבט איין וואול
געפֿאלן אן דען ווערקן אייערר עלטרן · דען
זיא (אייערי עלטרן) האבן זיא (דיא נבֿיאים)
ערשלאגן · אונ׳ איר בויאט אירי גרעבר :
מט דארום האט אויך דיא חכֿמה פֿון גאט
גזאגט · איך וויל צו אינן שיקן נבֿיאים אונ׳
שלוחים · אונ׳ זיא ווערדן איינן טייל פֿון דענן
זעלבן נאך יאגן · אונ׳ ווערדן זיא ערשלאגן :
נ דאמיט געפֿאדרט ווערדי פֿון דיזם גבירד

דאס בלוט פֿון אלן נביאים· וועלכש פֿרגאסן
איז פֿון ערשאפֿונג דער וועלט: נא פֿון
דעם בלוט הבל· ביז אויף דאס בלוט זכריהו·
וועלכר איז ערשלאגן װארדן צווישן דעם מזבח
אונ׳ דעם היכל (דברי הימים
סימן כ״ד פסוק כ״א)· פֿרװאר איך זאג
אייך· עס ווירד גפֿאדדרט ווערדן פֿון דיזם
גבירד: נב וויאי אייך· איר סופֿרים·
דען איר טראגט דען שליסל פֿון דעם פֿר
שטענדנים (פֿון דער תורה אונ׳) פֿון היאל:
איר קומט ניט הין איין (אין היאל· וייל
איר איבר טרעטיט גאטש ווארט· אונ׳ גיבט
נייאי מצוות נאך אייערן אייגן גוט דינקן)·
אונ׳ דיא יעניגי· זוא דא זאלן דארט הין
(אין היאל) צו קומן· פֿר הינדרט איר (וייל
איר זאגט· זיא מיזטן אייערי מצוות עהיר
מקיים זיין· אלז דיא פֿון גאט): נג אונ׳
אלז ער צו אינן דיזי ווארטי גרידט האט·
האבן דיא סופֿרים אונ׳ דיא פרושים אין זער
שטארק גדרונגן· אונ׳ זיא האבן אין זער
גצוואונגן (מיט ווארטן)· אונ׳ פֿראגטן אין
שווערי פֿראגן איבר פֿילי זאכן: נד אונ׳
זיא לורטן אויף אין· אונ׳ זיא זוכטן עטוואס
צו ערגרייפֿן אויז זיינם מונד· אום אין
צו פֿר קלאגן· אונ׳ אין צו
בשטראפֿן:

Nf. 1.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0099-8

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0100-5

2

FALSA
TALMUDIS
DIVINITAS

profligata

A

CASP. CALVOERIO

IUDAICOGERMANICE

---

seorsum recudi curauit

IO. HENR. CALLENBERG

Halæ, in typographia instituti iudaici

CIↃ IↃCC XXXV.

2

Farbkarte #13
Centimetres
Inches
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
B.I.G.
Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-317092-p0101-1
DFG